

Mokslo Lietuva

SVARBIAUSIOJI KRĖVĖS VERTYBĖ ■ 5, 12 p.

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS IR LIETUVIŠKAS ŽODIS ■ 8 p.

ARTĖJANT TARIŲ

METAMS ■ 4 p.

■ p. 11 Vilniaus anykštėnų sukaktis ■ p. 10, 11 Plagiato prevencijos apklausos rezultatai ■ p. 11, 12 Šeima kaip meilės ir taikos bendruomenė

Nr. 21 (487)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Valstybine Jono Basanavičiaus premija apdovanoto Vitaliaus Stepulio prakalbos klausosi Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius, Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatė Živilė Mačionienė ir kultūros ministras Arūnas Gelūnas

SODINAMAIŠ AŽUOLAIŠ BALSAVO UŽ LIETUVOS ATEITĮ

Pagerbti 2012 m. Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai

Dvidešimt pirmą kartą įteikta Valstybinė Jono Basanavičiaus premija. Ši ceremonija ir laureatų pagerbtuvės kasmet vyksta Tautos patriarcho gimimo dieną – lapkričio 23 dieną Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Kultūros ministro teikimu ir pritarus Lietuvos kultūros ir meno tarybai premiją skiria Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Premijos dydis – 65 tūkst. litų. Šių metų laureatai – Tautinio atgimimo ažuolyno draugijos pirmininkas inžinierius Vitalius Pranciškus STEPULIS ir šios draugijos narė architektė Živilė Antanina MAČIONIENĖ. Jiems premiją, diplomą ir laureato ženklelį įteikė Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius ir kultūros ministras Arūnas Gelūnas. Iškilmišė taip pat dalyvavo nemažai ankstesnių metų Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatų. Kartu su šių metų apdovanojais jau turime 31 šios premijos laureatą.

Kai veiklos imasi racionaliai mąstantys idealistai

Simboliška, kad 2012 m. Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatų pagerbimo iškilmes pradėjo lietuvių liaudies daina, o jei tiksliau – 1992 m. pirmosios šios premijos laureatės Veronikos Pavilionienės dainuojamos liaudies dainos. Galima tik džiaugtis kiekvienu šia premija apdovanotuoju, nes kasmet lapkričio 23-įją tarsi iš naujo suvoki, kokia neišsenkama talentais Lietuvos žemelė, ne vien savo profesinėje veikloje pasireiškiančiais puikiais įvairių sričių žinovais, bet ir neišsenkamais visuomenininkais, pilietinių iniciatyvų teikėjais. Tik reikia, kad tie žmonės būtų pastebėti, jų vertingos iniciatyvos palaikytos. Trumpai drūtai šnekant, reikia išmokti džiaugtis savo artimo laimėjimais, tada visi jausimės gyveną saugesnėje ir gražesnėje aplinkoje, geresniame pasaulyje. Ar tai reiškia, kad turime

būti truputį mažiau lietuvišais? Nebent truputėlį, per nago juodumą mažiau, kol savyje galutinai nenuslopinsime kartais dar pasitaikančio pavydo ir negeranoriškumo likučių.

Juokas juokais, bet apsižvalgę aplinkui nesunkiai pamatysime tiek savo darbui ir kitoms veikloms atsidavusių žmonių, kad gerų pavyzdžių toli ieškoti tikrai nereikės. Šių eilučių autorius dėl savo darbo specifikos kasdien susiduria su tokiais žmonėmis įvairiuose renginiuose, todėl ir dirba darbą, kuris „protingai mąstančiam“ žmogui gali atrodyti alinantis, labai nedėkingas ir pan. Bet štai po šiųmetės J. Basanavičiaus premijos teikimo oficialiosios

■ Nukelta | 6 p.

Jaunieji mokslininkai – žemės ūkio pažangai

Jaunieji mokslininkai – žemės ūkio pažangai, – taip pavadintą jaunųjų mokslininkų konferenciją pirmą kartą organizavo Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyrius. Į konferenciją atvyko LR žemės ūkio ministras Kazys Starkevičius, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Valdemaras Razumas, Aleksandro Stulginskio universiteto ir kitų aukštųjų mokyklų profesoriai ir dėstytojai, Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro mokslininkai. Žinia, svarbiausi asmenys buvo jaunieji mokslininkai, tyrinėjantys agronomijos, miškininkystės, zootechnikos ir veterinarinės medicinos, žemės ūkio inžinerijos, maisto saugos ir kokybės, agrarinės ekonomikos ir kaimo sociologijos raidą bei perspektyvas. Kartu siekiama skatinti jaunųjų mokslininkų bendradarbiavimą, jų tyrimų rezultatų sklaidą.

Vienas iš konferencijos informacinių rėmėjų – laikraštis „Mokslo Lietuva“ kalbina konferencijos svečią Lietuvos žemės ūkio ministrą Kazį STARKEVIČIŲ. Į pokalbį įsiterps konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas, asociacijos „Slėnis Nemunas“ direktorius, Lietuvos MA tikrasis narys prof. habil. dr. Albinas KUSTA.

Agrarinių mokslų stiprybės ženklai

Mokslo Lietuva. Gerbiamasis ministre, tenka pripažinti, kad vyksta įspūdingas renginys, rodantis, kad valstybėje rūpinamasi pamatais – jaunąja mokslininkų karta. Vadinasi, galvojama apie ateitį.

Kazys Starkevičius. Malonu, kad Lietuvos MA pirmą kartą organizuoja žemės ūkio srities jaunųjų mokslininkų konferenciją. Tikiuosi, tai taps gražia tradicija. Net ir sunkiais krizės metais LR Žemės ūkio ministerija mokslo nepamiršo, jeigu kitose srityse teko mažinti finansavimą, tai mokslui stengėmės tą daryti minimaliai.

Gal bus įdomu sužinoti, kad 2012 m. taikomiesiems tyrimams ministerija skyrė 1,605 mln. Lt, dar 130 tūkst. Lt skyrėme tarptautiniams mokslo projektams finansuoti. Kasmet skiriamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai lėšos mokslo rezultatams skleisti ir inovacijoms gamyboje diegti. 2012 m. šiam tikslui skirta

■ Nukelta | 2 p.

Mieli „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai,

kviečiame prenumeruoti „Mokslo Lietuvą“ pašto skyriuose ir internetu 2013-iesiems metams: mokslo visuomenės informacija Jus pasieks greičiau ir operatyviau negu laukiant internetinio laikraščio varianto.

Prenumeratos kaina: 1 mėn. – 9,19 Lt, 3 mėn. – 27,55 Lt, 6 mėn. – 55,08 Lt, 11 mėn. – 100, 98 Lt.

■ Nukelta | 6 p.

JAUNIEJI MOKSLININKAI – ŽEMĖS ŪKIO PAŽANGAI

Gedimino Žemličko nuotrauka

Lietuvos žemės ūkio ministras Kazys Starkevičius, ministerijos vyriausioji patarėja Virginija Žoštautienė ir jaunųjų mokslininkų konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas, asociacijos „Slėnis Nemunas“ direktorius, Lietuvos MA tikrasis narys prof. habil. dr. Albinas Kusta

■ Atkelta iš 1 p.

6,4 mln. Lt. Taigi ministerija į mokslą investuoja. Per savo kaip ministro kadenciją skyriaus po vieną stipendiją Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos ir A. Stulginskio universiteto studentams. Šis mano siekis buvo ne tiek mokslinis,

kiek praktinis – kad tie studentai baigę studijas grįžtų į kaimą.

ML. *Tolimas meškerės užmetimas.*

K. Starkevičius. Taip, kadangi turime stiprų žemės ūkio mokslą ir jam skiriamą dėmesį. Prof. Albino Kusto pastangų dėka jau pradėjo veikti pirmos Integruoto mokslo, studijų ir verslo centro (slėnio) „Nemunas“

laboratorijos, slėnis ir toliau plės savo veiklą. Pirmais krizės metais kituose sektoriuose gamybos kritimas buvo 15 proc., o žemės ūkio sektoriuje turėjome 1,6 proc. augimą. Ką parodė 2012-ieji metai? Nuimtas rekordinis Lietuvoje 4 mln. t grūdinių kultūrų derlius, šalyje planuotas 2,5 proc. BVP augimas, o žemės ūkyje pasiekėme

daugiau kaip 4 proc. BVP augimą. Šie skaičiai rodo žemės ūkio sektoriaus svarbą. Be mokslo šių rezultatų nebūtų buvę.

ML. *Šis faktas galėtų būti išsamiau pakomentuotas. Nuolat girdime, kad žemės ūkio gamyba labai priklauso nuo klimatinės sąlygų, geras derlius didžia dalimi yra Pono Dievo valioje. Koks vis dėlto čia mokslo vaidmuo, kaip mokslas padeda pasipriešinti sausroms ar pernelg lietingiems orams?*

K. Starkevičius. Tik mokslo ir naujų technologijų dėka žemės ūkyje per 20 nepriklausomybės metų ir pavyko pasiekti tuos rezultatus, kuriais galime pasididžiuoti. Be selekcijos naujovių, gerų naujų veislių, mokslinių rekomendacijų jas renkantis tokio derliaus nebūtų įmanoma pasiekti, net jeigu būtų ir puikiausi žemdirbiui metai.

Albinas Kusta. Noriu patikslinti anksčiau išsakytą mintį apie „Nemuno“ slėnį. Valstybėje buvo susidaręs toks stiprus agrarinių mokslų potencialas, kad tapo įmanoma sukurti aukšto lygio mokslo centrus, taip pat ir slėnį „Nemunas“. Tame kūrime mokslininkai rodė iniciatyvą, šias pastangas supratė ir parėmė ministerijos, pirmiausia Žemės ūkio ministerija, taip pat Švietimo ir mokslo ministerija, kai ministrė buvo Roma Žakaitienė. Todėl „Nemuno“ slėnio įkūrimą pavadinčiau bendru mokslininkų ir valdžios nuopelnu. Sau visų asmeninių nuopelnų prisiimti nedirščiau.

K. Starkevičius. Bet Jūs sugebėdavote visada nueiti ten, kur reikia, ir tinkamu laiku. Krizės pradžioje slėniam buvo iškilęs nemažas pavojus, taip pat ir mūsų Vyriausybės darbo pradžioje 2008 metais. Nedaug trūko, kad techniškieji ir technologiniai slėniai būtų mūsų pastangas užgožę – „Nemuno“ slėnio galėjo nebūti.

Žemės ūkio produkcija eksportuojama į 123 šalis

ML. *Grįžkime prie jaunųjų mokslininkų, kurių konferencijos dėka turime gerą progą aptarti agrarinius mokslus ir šioje srityje dirbančių jaunųjų tyrėjų kai kuriuos reikalus. Šiandien jie skaito Lietuvos MA salėse savo mokslinius pranešimus, ir tai didelė motyvacija pasirinkusiam mokslininko kelią. Po metų kitų tas jaunimas ateis dirbti atsakingų darbų. Į kokią aplinką tie jauni žmonės pateks, kas jų laukia?*

K. Starkevičius. Išklauses keletą pranešimų štai ką galiu pasakyti. Labai smagu girdėti, kad jaunieji drąsiai taiko į mokslo naujoves. Vienas pranešimas buvo skirtas šviesos įtakos javams ir daržovėms tyrimui, kitas – aptarti šviesos spektro sudėties įtaką agurkų daigų augimui ir fotosintezai. Gauti rezultatai rodo, kad esama arti praktinio taikymo. Neretai girdime priekaištus, kad mokslininkai dirba, bet taikomosios galimybės nematyti. Tai štai jaunieji mokslininkai tas naujas galimybes savo tyrimais atskleidė.

Labai svarbu, kad mūsų geriausios įmonės – ARVI, „Dotnuvos projektai“, AB „Linas Agro“, Kauno grūdų įmonių grupė – bendradarbiautų su mokslininkais. Taip didina savo konkurencines galimybes ne tik Lietuvoje, bet Europos ir pasaulio mastu. Juk dabar Lietuva savo žemės ūkio produkciją eksportuoja į 123 šalis, esame pakankamai konkurencingi.

Didelį šuolį per pastaruosius metus atliko A. Stulginskio universitetas, ten atsirado ir tarptautinės studijos. Jos mums jau padeda ir ateityje padės surasti taip pat ir naujas rinkas. Mūsų ministerija kartu su mokslininkais ieškojo ir naujų rinkų, siekėme diversifikuoti rinkas, t. y. naujus produktus

Virginijos Valuckienės nuotrauka

Jaunųjų mokslininkų konferencijos dalyviai, organizacinio komiteto nariai ir pranešimų autorių moksliniai vadovai

pardavinėti naujoms rinkoms. Dabar 60 proc. savo eksportuojamos žemės ūkio produkcijos išveža į Europos Sąjungos šalis, 40 proc. į kitas šalis, iš jų 30 proc. į Rusiją. Suradome mums naują Kinijos rinką, kuri labai sparčiai auga, didėja šalies vartojimas. Neseniai dalyvavimas Šanchajaus parodoje parodė, kad mūsų verslininkai galėtų trigubai daugiau parduoti, negu gaminame – tokia Kinijos rinkos paklausa. Tai rodo dar didesnes galimybes ir mokslui, nes reikia taikyti naujas ir pažangiausias technologijas taip pat ir mūsų produkcijos perdirbėjams. Dažniausiai kalbame apie kiekybę, bet svarbiausia kokybiniai parametrai, nes Lietuvos maisto produktai ir vertinami pirmiausia už kokybę. Ar eksportuotume į Rytus ar Vakarų, mus prapažįsta kaip kokybiškų produktų gamintojus.

ML. Kokie reikalavimai į tą kokybę sąvoką įeina?

K. Starkevičius. Daug parametru: maisto sauga ir daugelio kitų tarnybų didžiulis įdirbis, taip pat mūsų mokslininkų. Jų daugiametės pastangos jau duoda apčiuopiamą naudą. Prieš kokius 6–7 metus dejavome, kad neturime kur Europoje savo produktų dėti. Dabar viskas pasikeitė, mes tiek neišauginame, kiek galėtume parduoti.

Už ekologišką maistą

ML. Tradicija ir novatoriškumas – kaip šį darnų santykį išlaikyti, išaugoti tai, ką turime gero, kartu ir neatsilikti nuo kitų šalių, su kuriomis jau turime konkuruoti. Kokia turėtų būti žemės ūkio ministerijos ir valstybės pozicija dėl genetiškai modifikuotų augalų ir iš jų pagamintų produktų? Esate naujos kadencijos Seimo narys, tad nuo Jūsų pozicijos daug kas priklausys ir ateityje.

K. Starkevičius. Manau, kad su genetiškai modifikuotais augalais reikia elgtis atsargiai, mokytis iš pasaulyje padarytų klaidų. Nesu genetiškai modifikuotų augalų šalininkas, nes mokslas galutinio žodžio čia dar netarė. Niekas negarantuos, kad vartojant genetiškai modifikuotus augalus neįgais pasiekėms nepasireikš kitose žmonių kartose. Su vizitu š. m. balandį teko būti JAV, susitikome su aukštais valdininkais ir mokslininkais. Amerikoje vis daugiau pasisakoma už ekologišką maistą (angl. organic food, organic product), o Lietuvoje mūsų maistas ir yra, palyginti, ekologiškas. JAV prezidento Barako Obamos žmona Mišelė (Michelle Obama) prie Baltųjų rūmų, kur anksčiau buvo gėlynas, vienoje vietoje įrengė sodelį ir darželį, kur ekologiškai auginamos morkos, bulvės, kopūstai. Taip pirmoji valstybės pora duoda ženklą, kad nereikėtų orientuotis vien į genetiškai modifikuotus augalus.

ML. Tenka susidurti su požiūriu, kad kitos išieities žmonija neturės, kaip pritari genetiškai modifikuotų augalų auginimui ir vartojimui, nes žmonių skaičius nepaprastai sparčiai didėja, ir blogiausia, kad skurdžiausiose šalyse.

K. Starkevičius. Vis dėlto daug kas ir labai sparčiai keičiasi. Dar visai neseniai galvojome, kad kinai ir toliau pakaks dienai saujelės ryžių, bet tai jau praeitis. Kinai pradeda vartoti pieno ir kitus produktus, kurių ligi šiol neįvartojo. Manau, kad gerų rezultatų žemės ūkyje galima pasiekti ir nesimetant stacia galva į modifikuotus augalus. Tuo labiau, kad ir mokslui dėl jų vartojimo dar reikės atsakyti į daugelį klausimų.

Jaunimui svarbu turėti ambicingų planų

ML. Grįžkime prie šios dienos konferencijos. Autoritetinga profesūra klausosi jaunųjų pranešėjų, malonu matyti tokių

vyresniųjų kolegų globą. Jaunieji mokslininkai nesijaučia išmesti ant ledo, būtų puiku, jei tokią globą jaustų ir tolesniame savo profesinio ar mokslinio tobulėjimo kelyje.

K. Starkevičius. Mane džiugina, kad šie jaunieji žmonės pasirinko mokslinių tyrimų kelią. Neabejoju, kad jau šiandien bent kai kurie iš jų yra gavę mūsų verslo bendrovių naudingų pasiūlymų, kuriuos priėmė ir įsadarbinę versle galėtų gauti gerokai didesnius, negu mokslininkų atlyginimus. Deja, mokslas dar nėra mūsų valstybėje tinkamai įvertinamas. Bet jaunimas žvelgia į ateitį, nesusivilioja tik šiandieniniu didesniu atlyginimu. Teisingas požiūris, kai galvojama apie ateitį. 30 jaunų pranešėjų šios dienos konferencijoje teikia didelių vilčių. Sveikindamas jaunuosius mokslininkus palinkėjau, kad pirmoji Nobelio premija, kurią kada nors gaus Lietuvos mokslininkas, būtų iš maisto ar agrarijų mokslų sektoriaus.

ML. Reiktų gerokai virsmo, kad tai įvyktų.

K. Starkevičius. Kodėl gi ne? Viskas įmanoma, bent taip galvoju apžvelgdamas šį gražų jaunimo būrį. Juk literatui Česlovui Milošui iš Kėdainių krašto pavyko tapti Nobelio literatūros premijos laureatu. Svarbu turėti ambicingų planų.

Inovacijų poligonas Dotnuvoje

ML. Č. Milošas kilęs iš agurkų krašto – Kėdainių, į kuriuos agurkus Vytauto laikais iš Krymo atvežė karaimai. Viskas siejasi. Pradėjęs veikti „Nemuno“ slėnis jaunimui turėtų suteikti naujų paskatų ir galimybių. Naujausia tyrimų aparatūra, inovacijos, vyresnės kartos patirtis ir jaunimo ambicijos turėtų sudaryti tvirtą lydinį.

K. Starkevičius. Man teko matyti mokslines laboratorijas ir kitose šalyse, nes lankiausi ne tik ūkiuose, bet ir mokslininkų darbo vietose. Ir štai ką pastebiu. Mūsų slėnių laboratorijose įgyta naujausia aparatūra, tačiau prie jos pasinaudojančiųjų eilutės dar nesudaro. Užsienyje norint atlikti tyrimą tenka užsirašyti į eilę ir gerokai palaukti. Universitetams, pirmiausia A. Stulginskio universitetui, reiktų pagalvoti, kaip kviešti tyrinėtojus iš užsienio, kitus šalies mokslus bei versle dirbančius tyrėjus, kad brangi aparatūra nestovėtų be darbo. Šiandien tai nauja aparatūra, o po metų kitų bus pasenusi. Aišku, mūsų mokslininkams turėtų priklausyti pirmumo teisė naudotis šia aparatūra, bet iš tos brangios aparatūros gal būtų galima šiek tiek ir užsidirbti.

ML. Visko nenumatysi, pati veikla daug išmoko. Bet ministerijos tarnautojai veikia kitais principais, jų darbe viskas reglamentuota.

K. Starkevičius. Atsakysiu gyvenimišku pavyzdžiu. Švietimo ir mokslo ministerijai buvo pavaldus Dotnuvos eksperimentinis ūkis, kuris nebematė perspektyvos plėtoti mokslą ir buvo gerokai pasimetęs, nes mokslu Dotnuvoje užsiima kita institucija. Žemės ūkio ministerija perėmė tą eksperimentinį ūkį, nes buvo rengiamasi jį privatizuoti. Šiuo metu ūkis priklauso mūsų ministerijai, disponuoja 1200 ha žemės. Esame numatę kartu su „Nemuno“

slėniu pastatyti ten modernią fermą su biodujų jėgaine. Bus galima ūkininkams parodyti, kaip veikia visas šiuolaikinis gamybos ciklas, nes ūkininkai konservatyvūs, juos nėra paprasta įprantinti prie naujovių. Įgijome gerą poligoną diegti mokslui skirtas naujoves. Galėsime organizuoti lauko dienas, nes ne kiekvienas ūkininkas nori įsileisti į savo ūkius daug lankytojų. Per lauko

Petras Vasiliauskas pasakoja apie bulvių sėklininkystės ūkio modernizavimą

Lietuvoje stambiausiame Petro Vasiliausko bulvių sėklininkystės ūkyje (Dreverna, Klaipėdos rajonas) šiuo kompiuterizuotu kombainu per dieną galima prikasti 500–800 tonų bulvių

dienas mokslininkai galėtų teikti savo pasiūlymus. Jau turime ir pirmus pasiūlymus. Šiomet pirmą kartą surengta „Kukurūzų diena“, būtent tame ūkyje pademonstruotos įvairios kukurūzų veislės, praktiškai galima buvo stebėti visą augimo ciklą, o pabaigoje surengtas seminaras.

ML. Grįžtame į Nikitos Chruščiovo pradėtą „kukurūzų epochą“?

K. Starkevičius. Norime parodyti, kad šis augalas nieko dėtas, jei jį Sovietų Sąjungoje imta diegti nemokėšiai. Po N. Chruščiovo vizito į Ajovos valstiją JAV buvo nupirkta kukurūzų sėklų, bet nenupirktos auginimo technologijos. Kukurūzai šalyje virto pašaišos objektu. Dabar Lietuvoje kitos sąlygos ir jei turima tinkamų veislių, tai galima

gauti net ir labai gerą derlių. Šiomet gauta apie 10 t/ha kukurūzų derliaus, kai kurie ūkininkai gavo net po 12 t. Tai visai padorūs skaičiai. Jau galima užsiauginti gerą kukurūzų derlių, galima iš jų gaminti įvairius pašarus ir gauti gerus pieno primilžius. Štai kodėl mūsų inovacijų poligonas gali turėti didelę reikšmę.

Lašinius užsiauginti reikia iš anksto

ML. Su Žemės ūkio ministerijos darbuotojais ir žurnalistais šiomet nemazai teko važinėti po pažangius Lietuvos ūkius. Naudodamasis proga noriu padėkoti ministerijai už puikiai organizuotą projektą, supažindinusį su Lietuvos žemės ūkio naujovėmis ir plėtotės tendencijomis.

Daivos ir Vidmanto Buivyduų ekologiniame ūkyje, viename iš stipriausių mėšinių galvijų veislininkystės ūkių Klaipėdos rajone, auginami ekologiniai mėšiniai Aubrako veislės galvijai

mis. Galima didžiulius mūsų ūkininkų sumanumu, bet kyla ir prieštarų minčių. Stiprūs ūkiai, auginantys veislines bulves parduoda kone išimtinai geresne kaina užsienio klientams, mėšinių alpinės veislės galvijų auginantys orientuojasi vėlgį į Vokietijos ar Šveicarijos užsakovus. Mat Lietuvoje daugumai pirkėjų ši išties puiki produkcija tiesiog neįperkama – pernelyg brangi. Tai, kas išties gero Lietuvoje pagaminta, eksportuojama, o mūsų rinką užpildo antrarūšė, užtat pigi lenkų produkcija, danų kiauliena, kurios patys danai tikriausiai nevalgo.

K. Starkevičius. Atsakysiu pavyzdžiu kad ir iš pieno sektoriaus. 60 proc. pieno turime eksportuoti, kitaip turėtume paskersti karves, uždaryti perdirbimo įmones, atleisti darbuotojus. Mūsų vietinė rinka yra per maža šalyje pagaminamai produkcijai realizuoti. Eksporto rinka kaip tik padeda sumažinti kainas mūsų vidaus vartotojams. Gaudami gerus pelnus galime savo vartotojams tiekti pigesnę produkciją. Varskė ar sūris, kurį eksportuojame į Rusiją, Lietuvoje perpus pigesni. Galviniškystėje turime skatinti pirmiausia mėšinių galvijų bandas. Mūsų užauginama produkcija labai kokybiška, todėl noriai perkama užsienyje, net toje pačioje Šveicarijoje, auginančioje tas pačias alpines karves. Šveicarai, vokiečiai labai vertina ir mūsų išaugintus jaučius ir buliukus. Jeigu seksis auginti ir eksportuoti didelį produkcijos kiekį, tai mūsų ūkininkas galės ne tik galą su galu sudurti, bet ir plėsti bandą. Ne visada jautienos kainos bus aukštos, gali būti metai, kai kainos mažės. Turime užsiauginti „lašinius“, kurie padėtų išgyventi ūkininkams sunkmetį. Žemės ūkyje visada esama tos kreivės – kilimo ir smukimo.

Prisiminkime liepos mėnesį, kai su pieno ūkiais buvome patekę į „duobę“. Dabar pakilome, bet rinkos ir kainų svyravimų niekada neišvengsime. Ūkininkai turi prie tų svyravimų priprasti, jiems laiku pasirengti. Čia kaip su upėmis: jeigu vasarą upės išsenka, tai tenka naudotis iš anksto įrengtos užtvankos patvenktu vandeniu. Žemės ūkyje pritingiems ūkininkams kitaip ir nebūna.

Bus daugiau.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

MŪSŲ KALBA

Mintys tarmių metus pasitinkant

Aldona PAULASKIENĖ

Išgirdusi, kad 2013-ji skelbiami tarmių metais, pagalvojau, koks šio projekto tikslas, kas bus daroma ir kokių rezultatų tikimasi, kiek tai kainuos? Galėčiau nesunkiai sužinoti. Bet nevaržoma žinojimo noriu pamąstyti ne tik apie tarmes. Didesnį rūpestį šiandien turėtų kelti ne tarmės, o valstybinė bendrinė kalba ir apskritai mūsų kultūra. Tarmės, nustumtos bendrinės kalbos, nyko natūraliai. Jų verte mokslui neabejota. Tad sukaupta daug tekstų, ištirto ir aprašyto visos Lietuvos tarmės, išleistas atlasas, parašyta nemažai tarminių žodynų, yra ir didysis 20 tomų „Lietuvių kalbos žodynas“, kurį Justinas Marcinkevičius vaizdingai pavadino *žvaigždynu virš galvos*. Bet į tą žvaigždyną nenorima kelti akių, o vis į svetimą žvelgiama.

Ypač daug gimtosios ir kitų tarmių tekstų yra užrašęs ir ištyręs vienas iš gabiausių XX a. antrosios pusės kalbininkų Aleksas Girdenis. Jis su savo mokiniais tyrė ne tik žemaičių, bet ir visos Lietuvos tarmes. Bendrinė kalba, kaip visiems žinoma, kurta vienos tarmės pamatu, bet ja nesiribota: daug kuo ji papildyta ir iš kitų tarmių, iš tautosakos, iš geriausių rašytojų raštų. Taigi ji ir buvo aukščiau už vieną kurią tarmę. Girdenis tikėjo, kad greta visų vartojamos bendrinės kalbos, galima išlaikyti ir tarmes, tik reikia pasistengti. Tačiau dažnai nutinka taip, kad ir kilnų tikslą turinčios pastangos neduoda rezultatų:

„Padarėm kiekvienas šį tą, bet turbūt ne tiek, kiek turėjome ir pajėgėm... Ypač skaudu būna, kai gerai pagalvoji – ką gi tu gera nuveikei? Tyrei kalbą, ypač šio krašto žemaičių (ir pirmiausia mažeikiškių)? O ar kam nuo to geriau ar bent įdomiau gyventi? Mokiniai iš čia vis rečiau renkasi filologo kelią (miestas ar miestelis – ne ta vieta, kur susidomima gimtąja kalba ir gimtąja žmonių kultūra, o narsiai geriančiame kaime kiek dabar begimsta gabių?). Pati mūsų nepakartojamoji žemaičių kalba vis labiau eroduoja (kaip tos dirvos, kuriose retai beišvys paukštį, skubantį ką tik atversta vaga) – laikosi dar, tiesa, bet tai jau nebe ta kalba, kuria kalbėjo mūsų tėvai ir senoliai, ne ta, kurią amžiams išmokome ir vienas kitas net savo vaikams mėginame perduoti... Deja, atvažiuoji čia, kalbi – ir jautiesi kartais lyg iš muziejaus atitemptas senovinis nebereikalingas rakandas – tiek tavo lūpose užsikonservavę jau užmirštų žodžių ir pasakymų. O ir dainą, kur išsinešei iš čia kaip didžiausią brangenybę, mažai kas bepadedo dainuoti taip, kaip traukdavome tada ir Latėniuose, ir Voveriuose, ir visur, visur... O jei ir padeda, tai jau nebe taip ir ne su ta rimtimi ir tylu džiaugsmu, o veikiau su atvira ar slapta pašaipėle. Ateina naujos – netikros ir nerimtos dainos, plinta visų valkiojami žodžiai bei posakiai – ir po truputį nustojame būti savimi, prarandame tai, kas daro mus nepaprastus ir nepakartojamus

bei prasmingus šiame dideliame pasaulyje...“ (Girdenis A. *Tarmės – tikroji kalbos gyvastis*. Gimtoji kalba, 1990, Nr. 10, p. 1–2).

Taip rašė Girdenis daugiau negu prieš du dešimtmečius. Dabar dar šaučiau geriamą visur: girti vairuoja automobilius, užsimuša patys ir kitus užmuša, susidegina namas ir patys juose sudega, net rugsėjo pirmąją uždrausta pardavinėti alkoholį, kad moksleiviai nepasigertų. Dar labiau plinta netikros ir nerimtos dainos, kurių kūrybą skatina ir eurovizijos konkursai. Kad būtų šiuolaikiška, iš liaudies dainų kuriamas *folkšokas*. Svetimų kalbų mokomės, nes reikia, bet dabar studijuoti lituanistiką tikrai retas gabus žmogus svajoja. Kai kurie dabartiniai mūsų kalbininkai, užuot tyrę savo kalbą, turimą sukauptą tarmių turtą (kaip ir tie, kurie tokio turto neturi) ima tirti miestų kalbą. O juk „miestas ir miestelis – ne ta vieta, kur susidomima gimtąja kalba ir gimtąja žmonių kultūra“. Gali tavo gimtąjį kraštą okupuoti ne tik svetima kariuomenė su tankais ir pamrankomis, bet ir svetima kultūra. Prieš fizinę svetimųjų okupaciją galima kovoti ir numirti, o kaip numirti už tėvynę, jei ją okupuoja svetima kultūra, į kurią savo noru smingame?

Nespėjo atsiverti durys į pasaulį, minime helovyną. Net seni žemaičiai šiomet žavėjosi, kai nušvito kalvos, sužibus žvakėms išskaptuotuose moliūguose, primenančiuose kaukoles. Prieš

kalbą, o savo – darkome. Trakų gatvėje yra iškaba YURGA. Kam to reikia? Iškriti iš rankų lietuvių literatūros klasikų kūriniai, jų vietą užėmė nedvasinga verstinė literatūra. Štai neseniai Saulius Žukas per televiziją paskelbė, kad dabar literatūra apie seksą į antrąją vietą stumia literatūrą apie vampyrus. „Harrio Poterio“ autorė parašė naują knygą suaugusiems, pilną visokių šlykštynių (iškrėpėlių sekso, narkomanijos, prostitutcijos ir kt.). Mūsų leidyklos jau laukia: gaus tą knygą ir tučiuojau vers į lietuvių kalbą. Supraskite, kad dabar svarbiau ne tautos tradicijos, kultūra, o rinka. Sako, kad žmoguje yra ir angelas, ir velnias. Būsi toks, kuriam iš jų pataikausi. Šiandien kvatojasi velnias.

Neseniai buvo kilęs ginčas dėl spektaklio „Dievo sūnaus veido koncepcija“. Pati reklama baisi. Pagal lietuvių tautos moralę ne tik į Dievą, bet ir į jokią kitą veidą niekuo negalima mėtyti. O čia vaikai į Dievo Sūnaus veidą mėto dvokiančiu mėšlu. Kultūros ministras siūlo pirma pažiūrėti spektaklį, o tik paskui kritikuoti. Smalsuoliai ir sulėkė žiūrėti spektaklio taip, kaip ir niekada nepraktikuotų Lietuvoje homoseksualų eitynių. Spektaklio režisierius aiškino atsilikusiems nuo šiuolaikinės kultūros lietuviams: jei Dievas sukūrė mėšlą, tai ir mėšlą galima viešai rodyti. Bet mėšlui ir mėšlo vieta, netinka jį dėti ant švento stalo. Dar ne taip seniai ir teatro scena buvo šventa. Joje ne tik spektakliai vyko, bet ir skambėjo taisyklinga lietuvių kalba.

Ja rūpinosi Konservatorijos dėstytojai, spektaklių režisieriai, aktoriai: kviesdavosi kalbininkus kirčiuoti pjeses, klausytis kalbos taisyklingumo per repeticijas... Na, o kiek per dieną mums parodoma kino reklamų, kur žudoma, kur laisvai liejasi kraujas, kur visą laiką į tave atkištas pistoletas ar peilis?

Aišku, kad dar mūsų vaikai ir vaikaičiai ilgai kalbės lietuviškai namie ir svetur, bet jau ne taip, kaip turėtų. Anglų kalbos reikia visiems: studijuojantiems užsienyje ir Lietuvoje, kiekviename tarptautiniame projekte, kurių vis daugėja, sportininkams, treneriams, žmonėms, dalyvaujantiems tarptautinėse konferencijose, simpoziumuose, stažuotėse, turintiems savo verslus, kaimo turistinėms sodyboms ir t. t., ir t. t. Kalbininkai turėtų susirūpinti, kaip tokiomis aplinkybėmis išsaugoti gimtosios kalbos gyvastį. Nesaugoma (ir net niekinama) gimtoji kalba integracijos ir globalizacijos sąlygomis lengvai praranda tai, kas ją daro unikalią, išskirtinę ir reikšmingą pasaulyje.

Rinkimų debatuose visi politikai žadėjo sustabdyti emigraciją. Nieko nebus! Nesulaikys ir padidinta minimali alga: važiuojam ir važiuosim ir pas mus atvažiuos. Kaip niekas nestabdė tarmes turėjusių žmonių kilnojimosi iš kaimų į miestus, iš vieno Lietuvos pakraščio į kitą, taip niekas dabar nestabdys kelionių po pasaulį. Tai būtina suprasti ir ieškoti būdų, kaip išlaikyti tautiškumą, gražią ir turtingą lietuvių

kalbą net ir išsivaikščiojusioje Lietuvoje. Gaila, kad mus pakeitusių kalbininkų karta nežino, jog natūralus kalbos kitimas turėtų būti labai lėtas, tiesiogiai nesusijęs su santvarkos pasikeitimu. 1950 m. vyko TSRS kalbininkų ideologinė diskusija kalbotyros klausimais. Laimei, įžymus Gruzijos mokslininkas Arnoldas Čikobava, TSRS MA akademikas, Tbilisio universiteto profesorius, buvo pažįstamas su Stalinu. Jis ir paklausė Stalino nuomonės dėl kalbos ryšio su ideologijų kaita. Pats paklausė ir pats parašė atsakymą, virtusį garsiuoju Stalino veikalu „Marksizmas ir kalbos mokslo klausimai“. Stalino autoriteto užteko nutraukti nenaudingą diskusiją. Buvo parodyta ir įrodyta, kad kalba nėra antstatas ant bazės, kad, kintant bazei, kalba išlieka ta pati: „Niekam nėra paslaptis tas faktas, kad rusų kalba lygiai taip pat gerai aptarnavo Rusijos kapitalizmą ir Rusijos buržuazinę kultūrą iki Spalio perversmo, kaip ji aptarnauja dabar Rusijos visuomenės socialistinę santvarką bei socialistinę kultūrą.“ (Vilnius, 1954, p. 5). Mes, deja, kad sustabdytume norminės bendrinės kalbos niekinimą, tokio autoriteto neturime. Be to, Lietuvoje nesutaria kartos: daugelis vyresniųjų įsitikinę, kad būtina aktyviai dirbti kalbos kultūros darbą, o didelė dalis jaunųjų jiems prieštarauja.

Spalio 30 d. rytmetį klausiausi radijo laidos apie mokslo laipsnius ir vardus. Pasirodo, jau apginta daktaro disertacija, teigianti, kad, norint pašmaikštauti, populiariose radijo ir televizijos laidoose galima kalbėti ir nesilaikant normų. Bet argi be svetimybių negalima pašmaikštauti? Pasirodo, jau užmiršta, kad ir taisyklinga kalba galima juokauti, o norint – ir išplūsti taip, kad visą gyvenimą žmogus atsimitų. Sovietiniais laikais, kovojant prieš rusų kalbos įtaką, buvo stengiamasi taisyklingumo atžvilgiu buitinę žmonių kalbą priartinti prie elito kalbos. O štai dabar doktorantas įrodinėja, kad reikią elitui leisti žemiau. Jam labai gražu, kai į žmones kreipiamasi tiesiog vardais, net į Anglijos karalienę kartą girdėjęs tokį kreipimąsi, ir toji nė kiek neįsižeidusi. Rusai mandagiai kreipiasi į gerbiamus žmones vardais ir tėvavardžiais, bet ir per daugelį metų to papročio neperėmė. Kodėl dabar staiga pasidarė gražu, kai, nepaisant amžiaus, užimamų pareigų ar kitų skirtumų, kreipiamasi vardu? Lietuviai nuo seno vardu kreipdavosi tik į artimus sau lygius žmones, dar į Jėzų ir Mariją maldoje. Be to, šeimoje vaikai vardais nesikreipė į tėvus ir senelius.

Korespondentė naujai iškepto mokslų daktaro paklausė, ar jis domėjėsis, kaip dirbamas kalbos kultūros darbas kitose šalyse. Taip, domėjėsis anglų, skandinavų kalbininkų požiūriu. Bet kodėl jis neprakalbino prancūzų? Prancūzija kur kas didesnė šalis už Lietuvą, ir jai niekada negrėsė visuotinė dvikalbystė, bet kalbos kultūra prancūzai rūpinasi nuo pirmosios gramatikos (1647 m).

Kadangi dabartiniai kalbininkai į pasaulį žiūri tik pro anglų kalbos langą, jie nemato savosios kalbos tikrosios vertės. Kai reikia pasigirti, giriasi kalbos senumu. Tai jau girdėta iš XIX a. antrosios pusės. Jei būtina girtis, sakykim, kad mūsų gimtoji kalba ne tik sena, bet ir šiandien tobula, niekuo ji ne prastesnė už garbinamąją anglų kalbą. Kad įsitikintumėte, išverskite į anglų kalbą šį tekstą:

Čia būta kažkokios neįsėjamos paslapties, kuri net mandriausius suklaidindavo, ir niekas negalėdavo suprasti, kas gi pagaliau pastoja piršliams kelią pas Baltaragio dukterį. Net giedriausią pavakarę staiga kildavo iš ežero rūkas, kuris šviesiausią dieną paversdavo tamsiausią naktimi, o patys arkliai, nežinia ko išsigandę, pasukdavo iš tiesaus kelio į šunkelius ir dievai žino kur nuveždavo, ar ežero sąsmaukų tilčiukai, – o jų buvo ne vienas, bet septyni, – staiga dingdavo, ar dar kažkas atsitikdavo, tiktai piršliai, užuot nuvažiavę į Baltaragio malūną, atsidurdavo visai kitoje Udruvės ežero pusėje arba dar blogiau – čia pat prie malūno Paudrūvės pelkėse, kuriose ligi aušros kankindavosi, nerasdami kelio, o išaušus pamatydavo, kad po plynius pakalnėje murdosi, ir keikdamiesi grįždavo tušiomis namo. (Boruta K. *Baltaragio malūnas*. Vilnius, 1971, p. 6–7).

Cituojama iš 1971 m. leidimo, tekste paliktas žodis *mandriausius*. Taigi, saugodami savo kalbą nuo svetimybių, nebuvo tokie cenzoriai, kokiais dabar esame vadinami. K. Boruta „Baltaragio malūnas“ išverstas į latvių, estų, rusų, islandų, čekų, vokiečių ir lenkų kalbas. Kviečiu versti į anglų kalbą. Galiu truputį pasufleruoti, kad verčiant vietoj lietuvių kalbos šalutinių linksnių prireiks prielinksninių konstrukcijų, būdvardžių aukščiausiųjų laipsnį reikės versti dviem žodžiais, veiksmazodžio laikų formos bus sudėtinės, o būtąjį dažnį laiką reikės versti aprašomuoju būdu, vietoj išskirtinių sakinio dalių ir padalyvio išaušus reikės vartoti šalutinius sakinius. Atlikdami šią užduotį, patirtumėte, kad lietuviškojo teksto neįmanoma išversti į anglų kalbą dviem sakiniiais: žodžių galūnės daro mūsų kalbą lanksčią ir taupią.

Ką pasakyti aukštuosius mokslus baigusiems humanitarams, kai jie skundžiasi lietuvių kalbos skurdumu ir netikimu moderniam šių dienų gyvenimui? Trūksta žodžių, nes reikia jiems sakyti nemaloniai tiesą, kad ne kalba, o jie patys skurdūs. Pavyzdžiui, teigiama, kad į skurdžią, iš tarmių kilusią bendrinę lietuvių kalbą neįmanoma išversti filosofinių ir eseistinių tekstų, reikalaujančių abstraktaus mąstymo. Bendrinė lietuvių kalba, nors ir gyvasties pasisėmusi iš tarmių, ne prikalta prie buvusio sėsiaus nemokymo kaimo. Be to, kaimas nebuvo jau toks dvasiškai skurdus. Ar dabar atsirastų mokyta žmogus, iš kurio atminties būtų galima užrašyti šimtus dainų ir pasakų?

Kalba – visuomenės savastis, ją naudojamės kiekvienas ir kuriame ją pagal savo poreikius ir sugebėjimą. Lietuvių kalbos žodžių daryba leidžia pasidaryti abstrakčios reikšmės daiktavardžių iš visų veiksmazodžių, laipsniuojamųjų būdvardžių ir būdvardžių reikšmę turinčių dalyvių. Verčiama ne forma: jeigu suprantamas turinys, atsiranda ir reikalinga forma.

Dar derėtų pastidijuoti vertimo teoriją. Verčiant kai ko netenkama. Argi Donelaičio „Metai“ kituose kraštuose gali būti suprasti taip, kaip baudžiaivos laikais Mažojoje Lietuvoje? Sunku versti ne tik anglų, bet ir lietuvių kalba parašytus tekstus. V. Mykolaitis-Putinas savo seseriai, pasirengusiai JAV išleisti jo eilėraščių rinkinį anglų kalba, parašė, kad „Rūpintojėlio“ negalima išversti į jokią kitą kalbą.

Bus daugiau

Ar dar sužaliuos?..

lapkričio pirmąją LNK laidoje „Kviečiu šokti“ buvo klaikus velnių ir raganų vakarėlis. Šiauliuose per helovyno šurmūlį dvi girtos moterys susimušė ir viena iš jų neteko akies, o užsieniuose per tokius pasilinksminimus net mirčių būta. Kam to prireikė lietuviams? Žemaičiuose buvo tikima, kad raganų puotos vykdavusios ant Šatrijos, jie turėję ir persirengėlių pasilinksminimus per Užgavėnes, bet pietų Lietuva ir iš žemaičių papročių nesiskolino.

Prieš pat vasario šešioliktąją, kai reikia susimąstyti apie tautos nepriklausomybę ir likimą, jau seniai imta minėti šv. Valentino dieną. Svetimus vardus visur (net verstinių vaikiškų knygelių viršeliuose) rašome originalo

Gedimino Žemickio nuotrauka

ŽMOGAUS IR TAUTOS LAISVĖ – SVARBIAUSIOJI KRĖVĖS VERTYBĖ

(Vincio Krėvės 130-osioms gimties metinėms)

Vladas TURČINAVIČIUS,
Vincio Krėvės memorialinio muziejaus vadovas

Vincio Krėvės kūryba turėjo ir turi visuotinę ir išliekamą žymę. Jei kiti to meto lietuvių rašytojai aprašinėjo valstiečių buitį (kaip Žemaitė), tai neoromantikas Krėvė perteikė žmonių būtį, jų dvasios dvelksmą, kūrė drąsius herojiškus personažus, kaip antai Šarūną, Skirgailą, bajoraitį Šviedrį ir kitus. Anuomet rašytojo kūriniai ugdė beatgimstančios tautos savimonę ir savigarbą. O tuomet Lietuvos tauta susidėjo iš valstiečių, sulenkėjusių bajorų, surusėjusių ir suvokietėjusių inteligentų. Gal dėl to jaunoji tų laikų karta Lietuvoje ir studijuojanti Maskvoje skaitė dramą „Šarūną“ ir „Dainavos šalies senų žmonių padavimus“, panašiai, kaip dabar skaitomi vadinamieji best-seleriai.

Apie tai byloja Sofija Čiurlionienė-Kymantaitė: „Atrodo, buvo tai vakar, kai „Vilties“ atkarpose ėjo „Šarūnas“, o jo autorius už tolimų stepių ir kalnų gyvenimo, svetimą jaunimą mokė... Tada seniai aušrininkai ir jaunesni kiek varpininkai su pasigėrėjimu poemą skaitė ir galvomis tik kraipė: „Iš vaikino daug galima laukti. Tik kaip čia padarius, kad jis iš Kaukazo kalnų į savo kraštą grįžti galėtų...“¹ O Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, 1917 m. studijuodama Maskvoje rašo: „Kaip per miglas atsimerus apytuštį kambarį, stalą, prie kurio kažkas skaitė Krėvės veikalą. Lietuviškai tada dar silpnai mokėjau, tai ne viską supratau, tačiau iš sekusių diskusijų suvokiau, kad autorius – pasaulinio masto rašytojas. Lietuvis – pasaulinio masto rašytojas! Tai man padarė tokį didelį įspūdį, kad Krėvės vardą įsidėmėjau, (...) Iš Maskvos atsivežtą „Šarūną“ skaičiau po keletą kartų, žavėjau poetinės kalbos grožiu (...) Įkrito į širdį ir toji romantiškoji meilė Lietuvai, kuri lydi viso veikalo potekstę...“ O jau 1918 m. ji prisimena, kad padavimų „lyrika taip gėrėjau, kad kiekvieną sakinį skaičiau balsiai, kartojau po keletą sykių, gailėdamasi, jog nemoku jų padainuoti.“²

Kai kam gali kilti klausimas – ar ir ką Krėvė dar gali pasakyti šiuolaikiniam žmogui? Klausėjui atsakyčiau: „O ar mes pakankamai pažįstame savo klasiką, bendrai mūsų kultūrą, ar esame išsiugdę savigarbą, tautinę savimonę ar turime suformuotą dabarties lietuvių ir Lietuvos tapatybę, o juk tai svarbu mus užgriūvančios globalizacijos akivaizdoje?“

„Tapatybė žmogų pastato į centrą, suteikia jam ašį, įgalinančią įsukti savo kūrybos ratą. Bet kokia periferinė tapatybė tėra fikcija – kitų (svetimų) centrų kultūrų antspaudas mūsų sąmonėje“³ – rašo etnologas Jonas Vaiškūnas. Aš gi matau, kad nuolankumas kitiems, pritaikėliškumas ir servilizmas, savo tautos ir valstybės interesų nepaisymas stipriai įaugę į mūsų lietuvių, o ypač į valdžios atstovų protus ir sielas. Ar egzistuoja mūsųose ir mokyklose laisvės ir orumo ugdymas? Ką gali pasakyti mums laisvai mąstantys, vadinamosios pagoniškosios arba senosios baltų pasaulėjautos personažai – Krėvės sukurti skerdžių

paveikslai Lapinas ir Gugis, turintys savo nuomonę, galintys įrodyti kitiems šią nuomonę, gyvenę Dzikijos kaime 20 amžiaus pradžioje? Dabar mums atrodo, kaip etnografinio kaimo egzotika, bet juk tai laisvos ir stiprios dvasios žmonės, šiek tiek panašūs į mus, jau gyvenančius laisvo pasirinkimo pasaulyje, tačiau dažnai nesuvokiančius laisvės privalumų, nesugebančius pasirinkti ir atsakyti

Jaunoji Vincio Krėvės žmona, Ona Marija Mickevičienė – Rebeka Karak (1913 m.)

už savo elgesį. Mes daugiau panašūs į Kukį iš novelių romano „Raganius“, kuriam buvo svarbiau beribiai turtai, vykdyti parodomąsias paviršutines apeigas, nuolankiai bučiuoti kunigui ranką, o kai po mirties reikėjo stoti prieš Šv. Petrą, kad patektų į dangų, jis niekuo negalėjo savęs pateisinti, tačiau jį apgynė pagoniškas Gugis, įrodydamas, kad jis pats – ir kaimynas Kukis yra verti dangaus karalystės.

„Laisvė yra aukščiausia vertybė, giliai įsismelkusi į Krėvės galvojimą ir jo kūrinių potekstę. (...) Krėvė negalėjo nesizavėti laisvės vizija kaip pačia geidžiamąja egzistencijos forma. Šios vizijos žavesį stiprino: romantinė literatūra, Nyčės filosofija, Ibseno dramos, Kaukazo papročiai ir gamta, (...)“⁴ – rašo Albertas Zalatorius. Manau, kad citatomis ir šiais pastebėjimais šiek tiek atsakiau į vieną iš klausimų: „Ką gali pasakyti Krėvė dabarties žmogui?“

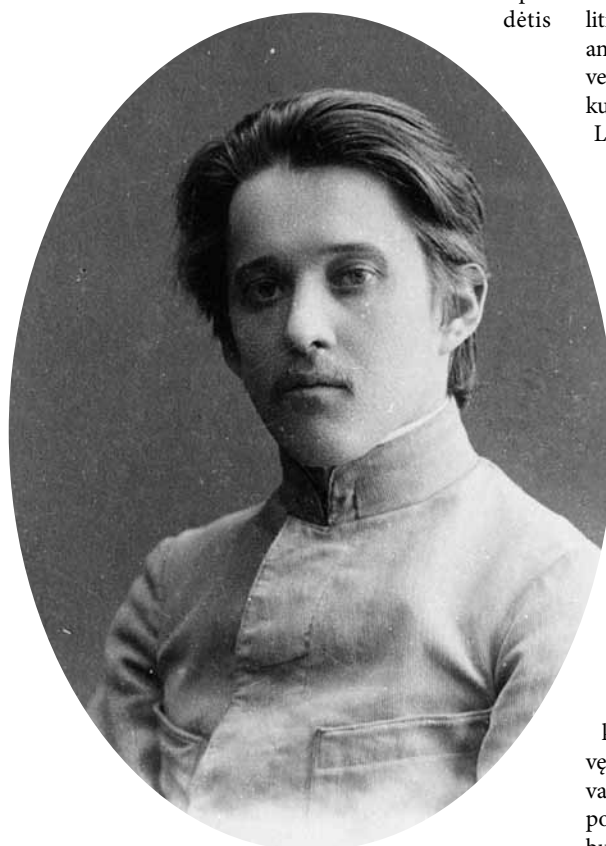
Šiomet mes pažymime 130-uosius Vincio Krėvės gimties metus, todėl norėčiau apsistoti ties mažiau žinomais rašytojo gyvenimo tarpniais ir faktais. Krėvė kūrybinę veiklą pradėjo 1907 m. studijuodamas Kijeve, išleidęs poezijos knygą lenkų kalba „Frustra“, pasirašydamas pseudonimu Vaydelota (Vaidilutė). Šioje poezijoje Vincas Krėvė atsiskleidžia kaip laisvės šauklis, maištaujantis jaunuolis.

Vincas Krėvė 1908 m. baigė Kijevo universitetą, parašydamas darbą „Indoeuropiečių protėvynė“, už kurį gavo magistro vardą ir auksą medalį, o vėliau daktaro disertaciją „Budos ir

Pratjekabudos žodžių kilmė“. Metus pasilikęs Kijevo universitete ir besirengiąs mokslininko karjerai, vis tik vėliau apsisprendžia būti mokytoju ir 1909 m. išvyksta į Baku. Baku miestas, kuriam 1,5 tūkst. metų – tai persų ir azerų kultūros židinys ant Kaspijos jūros kranto, dabar Azerbaidžano sostinė.

Senasis Baku tapo Krėvės kūrybiniais vartais į Orientą, į Rytų tautų kul-

Nuotraukos iš Vincio Krėvės-Mickevičiaus memorialinio muziejaus fondų

Vincas Krėvė Lvovo universiteto studentas (1905 m.)

tūrų pažinimą. Virš miesto panoramos kyšantys minaretai ir kasdien girdimas muedzino balsas, šaukiantis maldai bei azerų instrumento taro stygų melodija, prasismelkianti į jausmų gelmes, nuskraidindavo jo sielą į persiškąjį ir tolimąjį indiškąjį pasaulį. Baku jis aptiko gilią senovės pėdsakus – labai seną ugnies garbintojų šventovę, garsiąją Atešgah su akmeninėmis plokštėmis ir iškaltais įrašais sanskrito kalba. Tai jam, tik ką baigusiam universitetą, įgijusiam lyginamosios kalbotyros specialybę ir besidominčiam sanskritologija Baku rytietiška aplinka padarė neišdildomą įspūdį. Tą įspūdį sustiprino žinojimas, kad paskutiniai ugnies garbintojai Europos centre buvo senieji prūsai ir lietuviai, kurių kalba artima sanskritui.

Gyvendamas Baku mieste Krėvė, kaip sako azerbaidžanietis prof. Vagif Arzumanly (mokantis lietuvių kalbą, studijavęs Vilniuje), tapo „žmogumi kūrėju, kurio pėdos giminės žemėje, o akys aprėpia platųjį pasaulį.“⁵ Kaukazo tautų, o ypač azerų tautosaka pagimdė laisvės šauklį, Krėvės padavimą „Daina apie arą“. Kai pakylė į kalnus, žvaigždės priartėja, kas materialu nublanksta, dvasia atgyja... į visa tai žvelgė ir jautė Vincas Krėvė, gyvendamas nuostabios gamtos apsuptyje ir veikiamas Kaukazo tautų papročių.

Kaip teigė A. Zalatorius, kad aukščiausioji Krėvės vertybė yra laisvė, tai „maištas buvo antra didžioji Krėvės metafizinė vertybė, be kurios jis negalėjo gyventi. Bet koks kultas ar paklusnumas jam atrodė svetimas žmogaus

prigimčiai. Autoriteto neigimas jam buvo viena didžiausių saldybių. Gal dėl to jis jaunystėje simpatizavo eserams (SR – socialistams revoliucionieriams, kurie įsigalėjus bolševikams buvo naikinami – V. T.), gal dėl to ilgai neištvėrė nei Šaulių sąjungos pirmininku, nei vadinamojoje Liaudies vyriausybėje. Jis nenorėjo būti valdomas, bet tiek pat beprasmiška jam atrodė ir valdyti. Pir-

muoju atveju tokia padėtis

mas rinkimuose į Seimą, grynai dėl asmeninių ambicijų, tai, regis, jis privalejo Lietuvoje pasirinkti esančią valdžioje partiją – LSLDP, kurios ir ideologija jam buvo artima bei, žinoma, iš Baku laikotarpio – artima eserams. Juolab, Krėvei, kilusiam iš ūkininkų, galėjo imponuoti apsijungusi kairioji, ilgai buvusi valdžioje, Lietuvos valstiečių liaudininkų partija (LVLP). Populiaraus rašytojo autoritetas šią partiją netgi būtų sustiprinęs. Vadinasi, Krėvė į politinę veiklą įsijungė ir „ne asmeninių ambicijų vedamas siekė valdžios“, bet vedamas jam artimos ir tuomet besikuriančiai Lietuvai svarbios – didelės Lietuvos valstybės atkūrimo idėjos, kurią galima įžvelgti ir jo kūryboje.

Tai štai, 1922 m. liepą LŠS Centro valdybos pirmininku išrenkamas humanitaras Vincas Krėvė. Gali kilti klausimas: kodėl pusiau politinei visuomeninei-karinei organizacijai vadovaus rašytojas ir dar mažai susidūręs su paskutiniaisiais įvykiais Lietuvoje bei iki 1920 m. negyvenęs tėvynėje? LŠS įkūrėjas Putvinskis, būdamas lietuvių bajorų ir valstiečių luomos, bandė miestus ir kaimus užkrėsti riteriško, karžygiškumo dvasia ir prikelti buvusią LDK. Panašios idėjos ir sukurti didvyriški herojai veikė Krėvės dramose ir padavimuose: rašytojas išaukštino kunigaikščius, karžygius, kurie vertybe laikė šlovę, įgyjamą kare, tarnaujant valstybei, valdovui – tai bajoriškosios kultūros požymiai. Populiaraus rašytojo idėjos buvo artimos karių ir šaulių sluoksniuose, kurie jautė nusivylimą neryžtinga kairiųjų ir krikščionių demokratų Vyriausybe, susigrąžinant Vilnių po Želigovskio sutriuškintą ties Giedraičiais. Krėvė, jau 1921 m. rudenį dalyvaudamas mitinguose (dalyvavo spalio mėnesį mitingė Kaune ir pasakė kalbą prieš Kazio Griniaus vyriausybės vykdomas derybas su Lenkija dėl federacijos sudarymo)⁷, spaudoje, kritiškai pasisakė Lenkijos grobuoniškų veiksmų atžvilgiu, akivaizdu, kad tai turėjo įtakos išrenkant jį LŠS pirmininku – šauliai ir kariškiai juo pasitikėjo.

Gal Lemtis taip lėmė, kad jam tenka organizuoti Klaipėdos sukilimą su tikslu, kad šis kraštas pagal Versalio taikos sutartį galėtų atitekti Lietuvai, tačiau po Versalio jau buvo praėję treji metai, o Klaipėda vis dar valdoma Prancūzijos ir Santarvės šalių rengiamasi ją atiduoti Lenkijai. Krėvei kyla idėja, kad reikia atsiimti Klaipėdą jėga, Šaulių sąjungos pajėgomis.

Vincui Krėvei vadovaujant LŠS

¹ Vincas Krėvė Mickevičius, Čikagos lietuvių literatūros draugijos leidinys, sp. Naujienos. Čikaga, 1953, p. 83.

² V. Sruogienė-Daugirdaitė, V. Vincas Krėvė kasdieniniame gyvenime. Metmenys, 1983, kn. 45, p. 27–28.

³ Vaiškūnas J., Kokią tapatybę įgysime XXI amžiuje? – delfi.lt, 2007-01-30.

⁴ Zalatorius A., Literatūra ir laisvė, Baltos lankos, 1998, p. 271.

⁵ Ten pat, p. 23.

⁶ Ten pat, p. 272.

⁷ V. Krėvės 1921-10-22 laiškas žmonai Onai Marijai, Literatūra ir kalba, XVII, Vilnius, 1981, p. 93.

SODINAMAIS AŽUOLAIS BALSAVO UŽ LIETUVOS ATEITĮ

■ Atkelta iš 1 p.

dalies Gunaras Kakaras ir sako: „Ar jaučiate čia tvyrančią Jono Basanavičiaus dvasią?..“ Klausimas retorinis, jį jį neįmanoma atsakyti, nes viskas, ką pasakytum nuskambėtų kaip melas. Lieka tik susidaužti raudono vynu taurėmis ir tyliai pasidžiaugti, kad turėjome Joną Basanavičių, savo paties pavyzdžiu visada rodžiusį, koks turi būti tas modernaus pasaulio lietuvis.

Praamžius, matyt, neatsitiktinai patausojo šias asmenybes, kad būtų jos pradėtų trečiąjį šios premijos skyrimo dešimtuką. Abiejų įvairiapusiška ilgametė veikla kaip reta giliai atspindi tiek šios garbingos premijos reikšmę, tiek jų pačių nuveiktus visuomeniškus ir pilietiškus darbus. Tautinio atgimimo ažuolyno draugijos pirmininko inžinieriaus Vitaliaus Stepulio ir šios draugijos narės architektės Živilės Mačionienės padaryti darbai sudaro tokį vienį, kokio per 20 premijos teikimo metų tikriausiai nėra buvę. Taip tvirtinanti Irena Seliukaitė, kuri taip pat yra šios garbingos premijos laureatė ir premijos teikimo iškilnių vedėja, turi labai tvirtą pagrindą tokiai išvadai padaryti. Tad labai turiningai pristatė du gražius žmones, idealistus pagal prigimtį ir racionaliai praktiškus, kai tekdavo sumanymus įgyvendinti, paversti materialiu kūnu. Šiandien turime jų rankomis ir protu kartu su bendraminčiais sukurtą unikalią istorijos ir kultūros vertybę – Lietuvos tautinio atgimimo ažuolyną ir atkurtą Tautos patriarcho Jono Basanavičiaus sodybą Ožkabaluose Vilkauskio rajone. Šiandien tie du objektai sudaro neatšiejamą visumą, vieną be kito sunkiai įsivaizduojamą.

Kai sakome, kad sukurtą drauge su bendraminčiais, tai pritikyt vienas esminis patikslinimas. Tų bendraminčių niekas neregistravo, anketų pildyti neprašė, tad ir statistinių valstybės rodiklių tie žmonės nei padidino, nei sumažino. Tai pilietinės sąžinės, savo pačių valia ir bendro siekio vedini žmonės, ir jų pasirodė besančių tikriausiai ne vienas tūkstantis. Pasodinę bent po vieną

ažuoliuką ar kitaip prisidėjusių, kad 40 ha plote trylikoje giraičių sulapotų pusdevinto tūkstančio ažuoliukų, gali save laikyti Lietuvos Tautinio Atgimimo ažuolyno sodintojais. Praktiškai iš nieko atkurta memorialinė Jono Basanavičiaus sodyba Ožkabaluose, kurios atkūrimo projektą sukūrė ir darbams vadovavo Živilė Mačionienė.

Srūvantys Neries vandenys pakuždėjo sprendimą

Kiekvienas darbas, didelis ar mažas turi savo pradžia, o ją atsekti ne visada būna paprasta, ypač jei tai sėkmės istorija. Tada idėjos gimdytojų ir sumanytojų metams bėgant gali rasti kaip grybų Dzūkijos šiluose šiltam vasaros lietui nuošus. Laimei, tiek Tautinio atgimimo ažuolyno sodinimo, tiek J. Basanavičiaus sodybos atkūrimo idėjos autoriai gerai žinomi, lygiai kaip ir svarbiausi šių sumanymų įgyvendintojai.

Pradžią nebuvo tokia paprasta kaip galėtų atrodyti šiandien, matant akį džiuginantį ir širdį glostantį rezultatą. Kitąmet minėsime Tautos ažuolyno idėjos užgimimo 25–metį, ir tai jau bus ne šiaip sukaktis, bet pirmasis teisėtas jubiliejus, kuriam reikia rengtis atskirai ir iš anksto. Valstybinės J. Basanavičiaus premijos teikimo iškilnės kaip tik tokią dingstį ir teikia.

Vitalius Stepulis išties reikšmingo sumanymo ir didelio darbo pradžią sieja su vienu iš svarbiųjų Lietuvos įvykiu. 1988-ųjų birželio 3-ąją Lietuvos mokslų akademijos rūmų salėje užgimė Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis, o jo Steigiamasis suvažiavimas vyko tų metų spalio 22–23 dieną. (Nederėtų tylomis apeiti 1987 m. rugpjūčio 23 d., kai prie Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje Lietuvos Laisvės Lyga sušaukė mitingą, kuriame pareikalavo naikinti 1939 m. rugpjūčio 23 d. Kremliuje pasirašyto Molotovo-Ribentropo pakto slaptųjų protokolų rezultatus – šis mitingas suteikė pasitikėjimo ir Sąjūdžio pirmiesiems žingsniams.)

1988 m. spalio 23 d. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamajame

Alpinistą Vitalių Stepulį sveikina kolega alpinistas Vladas Vitkauskas, savo eilės tarti sveikinimo žodį laukia Beatričės Grincevičiūtės memorialinio buto-muzejejas vadovė Renata Tarosaitė-Minkevičienė

suvažiavime dalyvavęs V. Stepulis, neištvėręs Vilniaus Sporto rūmuose susikaupusios įtampos, išėjo pakvėpuoti gaiviu rudens oru. Gedimino kalnas ir bokštas, vienas kitas senojo Vilniaus bažnyčios siluetai ir srūvantys Neries vandenys ramino, vertė ir susikaupti, mąstyti aukštesnėmis negu vienadieniai rūpesčiai kategorijomis. Šią visuotinę pakylėtumo akimirką Stepuliui ir kilo visai natūralus aplinkybėms klausimas: kokiam išties reikšmingam darbui galėtume ryžtis, ką naudingo padaryti savo šaliai ir tautai? Juk čia pat, Sporto rūmuose, mūrijamas dar vienas reikšmingas Lietuvos istorijos akmuo, turime būti verti šio istorinio momento, nesvarbu, kad dažnai nesusikalbame, nemokame vienas kito išklausti, nesugebame suprasti.

Prie Neries Stepulis sutiko seną

kalnų draugą Algimantą Kepežėną, su kuriuo buvo tekę kopti ne į vieną viršukalnę. Vilniaus pedagoginio instituto (dabar Lietuvos edukologijos universitetas) docentas taip pat buvo kupinas labai panašių minčių ir toli siekiančių užmojų. Juodviem atrodė, kad antrajam tautos atgimimui įprasminti geriausiai tiktų pasodinti ažuolus, kaip tautos stiprybės ir ištvėrmės simbolį, o dar geriau – pasodinti ažuolyną. Tokia buvo užuomazga, nuo to viskas ir prasidėjo.

Ožkabalai kantriai laukė savo Ažuolyno sodintojų

Vitalius yra inžinierius, tad smėlio pilių nestato, kad ir kokia gera idėja, bet vien jos nepakanka. Dar reikia pagrindo – tiek statiniui, tiek ažuolui,

lygiai kaip ir žmogui. Tik gal pagrindai skirtingi, jeigu jau kalbame apie žmones. Žmogui reikia savo vietos gyvenime suvokimo, aukštesnių siekių negu vien duonos ir žaidimų. Ažuolyno be žemės ploto nepasodinsi, ir ne bet kokia žemė tinka, reikia derlingo priemolio. Pagaliau vietovė turi būti išraiškina, reljefiška. Būtinai projektas ir vietos žmonių palaikymas, antraip tuščias reikalas imtis.

Pradėta nuo bendraminčių telkimo. Sudaryta iniciatyvinė grupė būsimą ažuolyną sodinti. Jai vadovavo Vitalius Stepulis, grupės sudėtyje buvo gamtos mokslų dr. Algimantas Kepežėnas, geografas Rimantas Krupickas (jau amžiną atilsį), žemėtvarkininkas Romualdas Survila, Vilniaus universiteto docentas Vygandas Čaplikas ir parkotytrininkas Kęstutis Labanauskas. Vėliau prie iniciatyvinės grupės prisijungė Vladas Markauskas. Tiesa, iki pažinties su Bartninkų kolūkio pirmininku V. Markausku dar turėjo praeiti keletas mėnesių, bet reikalai pradėjo judėti, įgydami vis didesnę pagreitį. Šiandien net ir smulkmenos atrodo labai reikšmingos, nes jos yra Lietuvos Tautinio Atgimimo Ažuolyno istorijos dalelytės.

1988 m. lapkričio 23 d. Ožkabaluose minint Jono Basanavičiaus gimimo dieną iš R. Krupicko lūpų išskrido siūlymas būtent Bartninkų apylinkėse ieškoti vietos būsimam Ažuolynui, taip įprasminti Atgimimą ir Sąjūdį. Dabar vietos Tautinio Atgimimo Ažuolynui parinkimą žinovai ir vertintojai vadina atradimu, nes prasmingesnės ir tokiam sumanymui labiau tinkamos veikiausiai neįmanoma rasti. Taip šiaandien daug kam atrodo, bet V. Stepuliui reikėjo išvažinėti daugelį šalies vietų, prisiminti ir tas, kuriose anksčiau buvo tekę buvoti. Pagaliau atėjo metas su architekto Živilė Mačioniene keliauti į J. Basanavičiaus gimtinę.

Važiuojant per Sūduvos lygumas V. Stepulis jautėsi ne kaip: kas čia gali patikti, kai lygumų vienodybėje akiai nėra kur pasiganyti. Bet privažiavus Ožkabalus ir atsivėrus Pavištyčio aukštumų kalvynui nuomonė keitėsi.

Visi laukia savo eilės pasodinti ažuolaitį: sodina prof. Libertas Klimka, jam talkina Vitalius Stepulis (kairėje), pasodintą medelį pasiruošęs užfiksuoti prod. habil. dr. Juozas Algimantas Krikštopaitis (centre), gera nuotaika su sodintojais dalijasi ir Vitaliaus žmona Vitalija (antra iš dešinės)

Živilė Mačionienę sveikino bičiuliai ir bendraminčiai

Išvydęs buvusios J. Basanavičiaus sodybos senus medžius, o dar sužinojęs, kad čia aplinkui molingas dirvožemis, pats sau davė priesaką: čia ir tik šioje vietoje turi būti sodinamas ąžuolynas.

Aišku, svarbiausias veiksnys, nulėmęs vietos pasirinkimą, buvo šalia esanti J. Basanavičiaus sodybvietė. Deja, tik seni medžiai ir težymėjo buvusią Tautos patriarcho gimtąją sodybą, nes pastatai sudegė 1944 metais.

Kaip drobiečių pasiūlymas įgijo sparnus

Savo pasakojime kiek prilaikysime įsibėgėjusius arklius ir prisiminsime, kaip savo kūrybinį likimą su Ožkabaliais ir Lietuvos Tautiniu ąžuolynu susiejo architektė Živilė Mačionienė, nes įvykiai klostėsi lygia greta.

Apie būtinybę atstatyti J. Basanavičiaus gimtąją sodybą pirmieji prabilo Kauno „Drobės“ gamybinio susivienijimo darbuotojai. Per įmonės radiją nuskambėjo raginimas, netrukus susivienijimo savitraštyje „Drobėčių žodis“ (1988 11 04) pasirodė įmonės radijo laidų redaktorės Rimos Lipšienės tam skirtas straipsnis. Sparnuota idėja bemat užvaldė žmones. Kai 1988 m. vėlyvo rudens vakarą apie šią iniciatyvą per radiją išgirdo Ž. Mačionienė, ją tarsi kibirkštimi nutvilkė – tarsi visą gyvenimą būtų laukusi tokios užduoties. Po ilgos nakties sulaukusi ryto iškart paskambino „Drobės“ susivienijimo Sąjūdžio grupės vadovei, kuri nuramino; ne, dar niekas dėl J. Basanavičiaus sodybos atkūrimo neskambino...

Živilė Mačionienė J. Basanavičiaus gimtąją sodybą atkurti pasitelkta neatitiktinai. Vilkaviškio krašto žmonėms ji buvo žinoma kaip Salomėjos Nėries memorialinės sodybos Alvirte atkūrimo projekto autorė, vadovavo ir pačios sodybos atkūrimo darbams. Ne blogiau buvo žinoma ir daugelyje kitų Lietuvos vietovių, kur įgyvendinti jos projektai. Su kitais rengė Alytaus, Kelmės, Kupiškio miestų bendruosius (generalinius) planus, Klaipėdos senamiesčio ir Aukštaitijos nacionalinio parko teritorijoje esančių krašto kultūros paveldui vertingų kaimų regeneravimo projektus, daugybės dvarų ir parkų, memorialinių sodybų restauravimo projektus. Jai teko kurti atskirų skulptūrų architektūrinių dalių restauravimo ir konservavimo projektus.

Jei jau pradėjome nuo architektės

projektų, tai pasakysime ir daugiau. Ž. Mačionienė gimė Utenoje, gyveno ir mokėsi Kupiškyje, iš kur po vidurinės mokyklos įstojo į Lietuvos dailės institutą. Per savo darbinę karjerą dirbo keturiuose institutuose: Miestų statybos projektavimo, Techninės estetikos mokslo tyrimų, Komunalinio ūkio projektavimo, Paminklų konservavimo (nuo 1987 m. Paminklų restauravimo). Paskutiniuosius 18 metų dirba nuosavoje bendrovėje. Viena arba su bendradarbiais sukūrė apie 90 projektų, tad profesinėje veikloje jaučiasi ne tuščiai praleidusi kūrybingiausius gyvenimo metus.

Vis dėlto J. Basanavičiaus sodybos atkūrimui Ž. Mačionienės kūrybinėje biografijoje tenka išskirtinė vieta. Tačiau 1988 m. vėlyvą rudenį žmonių vadinamoji Basanavičynė atrodė liūdnei – gražios gamtos apsuptyje išlikę sodybos medžiai juosė tuštumą. Štai iš tos tuštumos ir teko pradėti atkūrimo darbus. Sodybos atkūrimo projekto užsakovas buvo Vilkaviškio rajono vykdomasis komitetas, o pradinį finansavimą – 100 tūkst. rublių – suteikė „Drobės“ susivienijimas.

Kolūkiečius patraukti buvo lengviau negu rajono valdžią

Vieta būsimam ąžuolynui buvo pasirinkta, beliko gerus norus įgyvendinti. Tam reikėjo gauti Bartninkų kolūkio sutikimą, kad jam priklausiančiame dirbamos žemės plote vietoje bulvių ir grūdinių kultūrų būtų leista sodinti ąžuolus. 1989 m. sausio 9 d. iniciatyvinės grupės, vadovaujamos V. Stepulio, susitikime su Bartninkų kolūkio kolūkiečiais ir Vilkaviškio rajono vadovais virė karštos diskusijos. V. Stepulis su dėkingumu prisimena kolūkio pirmininko Vlodo Markausko supratingumą, išgirdus apie sumanymą sodinti ąžuolyną jo vadovaujamoje valdose. Išreiškęs pritarimą kartu pirmininkas prisiėmė atlaikyti Vilkaviškio ir Vilniaus spaudimą, kad vietoj žemės ūkio produkcijos 30 hektarų plote nuo šiol vešės ąžuolai.

Nepasakosime apie V. Stepulio ir jo bendražygių derybas, o neretai ir ginčus su įvairaus rango pareigūnais ir valdininkais, bet laikai jau buvo pasikeitę, visuomeninės ir pilietinės iniciatyvos svarbą pavyko įrodyti. Pagaliau sutarta, kad bus sodinamas Lietuvos

Tautinio Atgimimo ąžuolynas ir atstatoma J. Basanavičiaus sodyba.

Liko sulaukti 1989 m. pavasario ir pradėti sodinimo darbus, bet prieš tai reikėjo sudaryti būsimo ąžuolyno projektą. Tą kruopštų darbą V. Stepulis atliko su R. Survila. Apmastė ąžuolyno struktūrą, 30 ha plote numatė vietas giraitėms, suteikė joms prasmingus simbolinius vardus: Tautos atminties giraitė, Vasario 16-osios nepriklausomybės akto signatarų, Represijų aukų, Vilkaviškėčių, Baltų, Knygnešių, Sąjūdžio seimo žiedo ir kitų giraičių.

Artėjo 1989 m. balandis, ąžuolų sodinimo mėnuo. Tikra karinė operacija, kaip jai ruošiasi. Baimintis, kad iš anksto paskelbus sodinimo dieną, tuometinė valdžia neišimtų žlugdyti iniciatyvos, neužblokuotų į Ožkabalius vedančių kelių, apkaltinus akcijos dalyvius nusavinta kolūkio žeme ar kitais neteisėtais veiksmais. Kreipimasis į Lietuvos žmones „Komjaunimo tiesoje“ buvo išspausdintas tik kelios dienos prieš akcijos pradžią, o kovo 31-ąją, sodinimo dienos išvakarėse, per televiziją nuskambėjo kvietimas dalyvauti pilietinėje ąžuolų sodinimo akcijoje.

Balandžio 1-ąją įsisiautėjo pūga ir šlapdriba, stichijos tarsi tikrino Lietuvos žmonių tvirtybę. Jie važiuo iš įvairių Lietuvos vietų su savo automobiliais ir kolektyviai, vežėsi sodinimui paruoštus ąžuoliukus. Akcija tęsėsi taip pat balandžio 8 ir 15 dienomis, ąžuolyno sodinime dalyvavo apie pusketvirtą tūkstančio žmonių, 30 ha plote pasodinta 7–8 tūkst. ąžuoliukų (prigijo maždaug 80 proc. medelių).

Visi akcijos dalyviai jautėsi vieningos tautos dalimi, kuriai rūpi Lietuvos ateitis. Jie sodinamais ąžuolais balsavo už Lietuvos ateitį. Žmonės pajuto, kad tautos ateitis ant sidabrinio padėklo neatnešama ir nedovanojama, nors kai kas kone prieš 50 metų buvo bandęs į Lietuvą atvežti dovanotą saulę. ąžuolai ir sodinamas Lietuvos Tautinio Atgimimo ąžuolynas susiejo gilią tautos tradiciją su nepalaužiamu tikėjimu, kad ta trokštama ateitis pirmiausia priklauso nuo kiekvieno iš mūsų. Tai buvo įspūdinga įžanga į kitus tautos žingsnius, kurie artino 1990 m. Kovo 11 dieną, kai Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas atkūrė Lietuvos valstybę.

Pirmi gyventojai reiškė, kad sodyba gyva

Ž. Mačionienėi teko spręsti ne lengvesnes problemas. Sodybos pastatus reikėjo prikelti iš nebūties. Dalį archyvinės medžiagos rado Lietuvos istorijos institute, archyvuose saugomoje senoje kino kronikoje. Daug pagelbėjo muziejininko Antano Rūkštelės 1939 m. J. Basanavičiaus gimtojo namo nuotraukos, padarytos iš įvairių pusių, kraštotyriminko L. Juozonio 1975 m. atliktieji sodybvietės būvusių pastatų apmatai su aprašymais. Šie radiniai padėjo projektuojant ir atstatinėjant sodybos statinius, siekiant atkuriamai sodybai suteikti kuo daugiau autentiškumo. Pačios šios sąvokos – *atkūrimas* ir *autentiškumas* – tarsi prieštarautų viena kitai, bet J. Basanavičiaus gimtinėje tokia mintis nekyla,

nes esamomis sąlygomis padaryta taip, kaip ir turi būti memorialinėje vietoje.

Prieš imantis atstatomųjų darbų, Ž. Mačionienė apklausinėjo daug senbuvių, kurie dar atsiminė tą sodybą. Tarybmečiui veikiausiai tyčia per sodybos teritorijos dalį, kur seniau stovėjo pastatai, buvo nutiesta aukštos įtampos elektros linija, kurios judinti, aišku, nebuvo galima. Atstatant siekta kiek įmanoma didesnio autentiškumo, naudoti XIX a. pab. tokių pastatų statybai įprastas ir Sūduvai būdingas statybines medžiagas – rąstus, medines stoglentes, plūktą molį. Tie, kurie į Basanavičynę atvažiuo 1991 m. lapkričio 23 d. – per Joną Basanavičiaus gimtadienį – tikriausiai nesitikėjo išvysti jau atstatytą gyvenamąjį namą ir klėtį. Tiek užteko naudojant „Drobės“ susivienijimo paaukotas lėšas, beje, iš jų pavyko atkasti ir vieno ūkinio pastato pamatus. Pradėta rengti J. Basanavičiaus gyvenimą ir veiklą atspindinčią ekspoziciją. Atrodė stebuklas, kad taip greitai visas pradėjo stotis į savo vietas. Vėliau statybos darbus finansavo SP UAB „Lietuvos paminklai“.

Ž. Mačionienė džiaugėsi, kad iš gretimo Lakštučių kaimo į atstatomą Basanavičių sodybą gyventi atėjo Romanas Raulynaitis su žmona Violeta, daug padėjęs statybose ir prižiūrėjęs Atgimimo ąžuolyną. Tapo pirmaisiais gyventojais atkurtoje sodyboje, ir tai buvo ženklas, kad sodyba gyva.

Tautinės tapatybės stiprumo šaknys

Ž. Mačionienės ir V. Stepulio įsitikinimu J. Basanavičiaus gimtoji sodyba turi būti ta vieta, kur žmonės suvažiuotų paminėti savo Laisvės dienas ir taip išreikštų meilę Tėvynei. Labai paprasta ir aišku, kaip kad paprastos ir aiškios būna visos didžiosios gyvenimo tiesos. Taip į šią vietą žiūrėta ir tada, kai dar ne vieno statinio nebuvo net pradėta atstatinėti, taip žiūrima dabar, kai Jono Basanavičiaus memorialinė sodyba-muziejus ir ąžuolynas nuo 2010 m. liepos 1 d. buvo perduoti Lietuvos nacionaliniam muziejui, ir šis padalinys įgijo Jono Basanavičiaus gimtinės vardą. Sodyboje ir šalia žaliuojančiame ąžuolyne rengiamos edukacinės programos, vyksta šventiniai renginiai, kurių metu margoja tautiniai drabužiai, atvažiuoja ekskursijos iš visų Lietuvos kampelių. Kelias į

patriarcho sodybą nebeužžels. Ten, kur ošia jauni ąžuolai, semiamės stiprybės ir įkvėpimo savo darbams.

Tautinio atgimimo ąžuolynas intensyviai kurtas apie dešimt metų. Dabar jo teritorija išplėsta, užima apie 40 hektarų. ąžuolyno 20-mečiui 2009 m. išleista V. Stepulio knyga, skirta Lietuvos Tautinio Atgimimo ąžuolyno kūrimo istorijai. 1998 m. ąžuolynui ir J. Basanavičiaus atkurta sodybai suteiktas kultūros paveldo vertybės statusas.

Šių eilučių autoriui ne sykį yra tekę važiuoti į Tautinio Atgimimo ąžuolyną su Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signatarais, tarp kurių vieta visada atsiranda ir ąžuolyno sodintojams. Beje, turbūt jų tikslaus skaičiaus nepasakytų net ir sveikai pedantiškas V. Stepulis – kai kalbama apie tikslumą ir spausdinto žodžio svarmenis. Mat jau virto tradicija savo ąžuoliuką pasodinti jaunavedžiams ir įvairių sukakčių sulaukusiems jubiliatams. Visa bėda, kad ąžuolynas nėra bekrastis, gal geriau tą ąžuolaitį ar liepaitę pasisodinti kur nors šalia savo sodybos ar kitoje tam tinkamoje vietoje. Lietuvoje kam ne kam, o ąžuolams vietas pakaks. Kita vertus, ir pykti negali, kad lietuviai su ąžuolais tiek susibroliaavę, jog sudaro tam tikrą vienį, per sodinamą ąžuolą atlieka savotišką gal ir ne visada įsišąmonintą ritualą, stiprinantį tautinę tapatybę. Argi ne šito siekė ir mūsų šių metų Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos laureatai, imdamiesi savo darbų, kuriais simboliškai įprasmino tautos tradiciją, dabartį ir tikėjimą ateitimi.

Yra dalykų, kurie Vitalių ypač jaudina. Antai jo gimtajame Girkalnyje Raseinių rajone 2010 m. balandžio 17 d. Žalgirio mūšio 600-tosioms metinėms pasodinta giraitė „Šėtupio guotas“ netoli miestelio pagrindinės mokyklos. Solidaus amžiaus taip pat šios mokyklos abiturientas Česlovas Jocius jam priklausiusį dviejų hektarų žemės plotą neatlygintinai skyrė giraitei pasodinti. 2010–2012 m. suvažiuo įvairių kartų buvę girkalniečiai ir vietos gyventojai pasodino apie 200 ąžuolų ir kitų medžių. Tarp jų auga ir šeši ąžuolai, simbolizuojantys Žalgirio 600 metų mūšio sukaktį. Po ąžuolą skirta Jocių giminei, mokytojo ir kraštotyriminko Liudo Bereišos atminimui, giraitę suprojektavusių Vitalijos ir Vitaliaus Stepulių giminei. O iniciatyva kilo iš buvusio Girkalnio mokyklos abiturientų – filosofo profesorius Česlovas Kalendos, Česlovas Jocius, Zitos Bitvinskaitės, mokyklos direktoriaus Ramūno Bružo, Justinos ir Klemenso Šaulių ir, žinoma, Vitaliaus Stepulio.

Ne mažiau jaudina Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos pasodintas Medininkų aukštumų ąžuolynas. 2012 m. balandžio 21 d. gimnazistai, jų tėveliai ir mokytojai, Vilniaus keliautojų klubo nariai pasodino 500 ąžuoliukų ir 100 uosiukų. Neapsieita be V. Stepulio, kuris buvo aktyvus šio šviesaus visuomeninio polėkio dalyvis. Visai galimas dalykas, kad nuo kiek įpiečiau stūksančio Aukštųjų kalno įvykius stebėjo mūsų minėtojo Rimanto Krupicko (1943–2009) geroji dvasia. Tai jis iš akies nustatė, kad Aukštųjų galįs būti aukštesnis už Juozapinę. Ir šities pasitelkus GPS nustatyta, kad Aukštųjų virš jūros lygio iškilęs 293,84 m, o Juozapinė – 292,70 m. Taigi turime naują aukščiausią Lietuvos kalną, dar vieną naują savo siekių atskaitos tašką.

Gediminas Zemlickas

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS – LIETUVIŲ KALBOS RITERIS (2)

Pabaiga, pradžia Nr. 20

Spausdiname prof. habil. dr. Arnoldo Piročkino pranešimą, skaitytą Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugijos su rengtoje jubiliejinėje konferencijoje „Demokratija–Reformacija–Tauta–Valstybė“.

Arnoldas PIROČKINAS

Žodyno ir gramatikos autorius mirė, bet Jaunuolis gyveno toliau. Jam galva plyšta nuo minčių stovint Akademijos kieme ir žvelgiant naktį į žvaigždėtą dangų viršum Vilniaus. Apimtas ekstazės, Jaunuolis mąsto apie gyvenimą, žmogaus paskirtį (skyrius „Jaunuolis Akademijos kieme“). Tos mintys atkakliai vedė jį prie kalbos, prie knygos:

Jaunuolis mintyse giedoja knygą, virš Vilniaus išskleista, ir vis kartojo: dėkoju už akis, kad joms esi šviesos lopšys, žinojimo stebuklas. Įvesk į priterštą kalbos bažnyčią, kad nuvalyčiau langus ir altorių, kad vėl uždegičiau užpūstą žibintą ir žodį apgyvendinčiau varpe.

Skyrius „Sarbievijus, arba Silvulidija“ tiesiogiai su lietuvių kalba nesusijęs. Jame atskleidžiama lotyniškai rašiusio lenkų kilmės garsaus poeto Kazimiero Sarbievijaus meilė Vilniaus miestui. Tačiau nepasakys, kad skyrius

būtų nereikalingas, ar dantis poemos darną. Bieka spėti, kad skyrius ir jo personažas K. Sarbievijus turi tikslą kontrastuoti su skyriumi „Tewas Linxmas“, kurio herojumi profesoriumi Žygimantu Liauksminu poetas išreiškė „lietuvišką“ meilę miestui. Vilniaus universiteto profesorius taip pat brangina miestą ir trokšta jam visokeriopos gerovės ir laimės. Tik, skirtingai nuo lenkų poeto, Vilniaus laimę sieja su tautiniais papročiais ir kalba. Todėl, pargabėjęs iš gimtosios Žemaitijos kaukių, jos pavyzdžiu organizuoja miestui pramogą – užgavėnių karnavalą. Šis renginys turėjo nemažą pasisekimą, bet profesorius vis dėlto nėra visai patenkintas, nes karnavalas neužtektinai gyventojams įkvėpė lietuviškumą:

(.....) Sunku pažadint šitą miestą, pasakyt jam, kad jis ir papročius, ir kalbą turi.

O Jaunuolis keliauja per šimtmečius toliau, kol atsiduria vargingoje kamarėlėje – paskutinėje apgultos kalbos priebėgoje, likusioje jai nelietuviškame universitete ir susvetimėjusiame mieste. Taip poetas apibūdina kalbos būklę skyriuje „Aula lietuviszka“:

Tikrai, kalba kaip apgulta atrodė. Jau neturėdama daugiau kur trauktis, į bokštą suvaryta, atkirta nuo savo žemės, duonos ir šaltinių, stokodama ir ginklų, ir gynėjų – ji vis dar laikėsi.

Nykios kamarėlės, vargingai glaudžiančios kalbą, vaizdo sujaudintas poetas, pats prabyla kaip dalyvis nepaprastai skausmingu monologu, kuris tarsi sujungia mus, XX a. antrosios pusės žmones, su XVIII amžiumi:

(.....) Už ką tave, už ką vis iš burnos mums išlupa, išrauna nekaltą žiedą tavo? Paukšti mažas, Pasaulio girių giesmininke raibas, kieno tu sulesei, kieno išgėrei ir į kieno tu lizdą kėsinaisi, kad vis tave nuo mūsų lūpų baido?

Tarsi grįžęs į XVIII a. autorius, turėdamas prieš akis per amžius sukauptą istorinę patirtį, siūlo tam raibajam paukščiui išsigelbėjimo priemonę:

Ant lopšio tūpkis, ei, ant lopšio tūpkis! Straksėk, kaip išmanydamas, čiulbėk, kad vaikas į tave rankas vis tiestų. Į motinų sterbles tave paleisim, arčiausiai įsčių sopantį padėsime, kad patarle ar mįsle išsirtum. Kad iš po ašaros rauda pratrūktum, kad gerklėje daina išsišakotum. Dabar suzmekus dūminę pirklė – Didžioji aula tavo...

Monologas nutrūksta, kai į aulą įžengia Jaunuolis. Tačiau joje jis nieko neranda. Atsisėda ir laukia. Laukia veltui. Ir skyrius baigiamas gaudžiu vaizdu:

Temo. Jis pakilo ir peržegnojęs drebančia ranka knygas ir poterius, sunkus išėjo, dabar jau uždarydamas duris ilgam. Mažiausiai šimtui metų.

Poema „Pažinimo medis“ baigiama „Epilogu“. Kaip J. Marcinkevičiui būdinga, čia lietuvių kalba – ir Vaikas, ir Jaunuolis, ir galiausiai Simonas Daukantas. Tai šis, iškratęs apavą, pakrišk-

tija Lietuvos žeme Pažinimo Medį, užpildamas ant jo šaknų gyvybės. Tad galima sakyti, kad Pažinimo Medis – ne kas kita kaip lietuvių kalba. Ir poetas skuba į talką Daukantui tokiu paskutinėje eilutėje išreikštu raginimu:

Anava ar tik ne Daukantas? Nubėk, vaikeli, įduok jam kokį žodį, kol dar turim.

Gerbiameji skaitytojai, kai dabar turite prieš akis pluoštą duomenų (o jų rastųsi daugiau), nuspręskite, kam skirta poema „Pažinimo medis“! „Pažinimo medis“ – tai pats įstabiausias himnas ir pati gaudžiausia rauda mūsų gimtajai kalbai: jam tolygaus kūrinių lietuvių literatūroje nėra ir vargu ar kada toks kūrinys atsiras. Apie šią poemą būtų kas dar daugiau pasakyti. Jos kilni idėja išreikšta adekvačia menine forma. Poemos kalba – tai tobula moderniosios bendrinės kalbos derinys su senosios raštų kalbos elementais.

Parašęs poemą, J. Marcinkevičius iki 2002 m. lyg ir buvo atsisukęs nuo kalbos temos. Per tą laiką išgyveno daug svarbių įvykių: buvo aktyvus Sąjūdžio dalyvis... Atgavus nepriklausomybę, atsivėrė, rodos, platus kelias lietuvių kalbai. Baimintis dėl jos ateities tarsi neliko pagrindo. Deja, naujieji institucijų vadovai ir aktyvistai rinkosi vakarietišką kelią, kuris veda į kalbos kafešantaną su striptizo programa. O J. Marcinkevičiaus svajota apie kelią į kalbos bažnyčią... Nepritardamas šiam pasirinkimui, 2002 m. parašo iki tol lyg ir nepraktikuoto žanro kūrinį – satyrinį eilėrašį „Kalbos ganymas“.

Tai buvo skaudus pasišaipymas iš vakarietiškojo kalbos ugdymo kelio, kuris vedė prie to, kad ganomoji karvutė – kalba pasinešusi nudriuoktuos ir

nugaiš, poeto žodžiais tariant: „kokie ten tokioje europoje“. Poetui nieko kito neliko, tik pasišaipyti.

Per atgautos nepriklausomybės dvidešimtmetį sužydėjo kalbai skirta poeto publicistika. Įvairiausiomis progomis jis yra kalbėjęs iš tribūnų ir rašęs straipsniuose ar aiškines duodamuose interviu apie kalbą. Antai 1988 m. rugsėjo 16 d. pirmajame „Atgimimo“ laikraščio numeryje, be kitų svarbių minčių tautai gyvybiškai svarbiais klausimais, jis neužmiršo priminti kalbos: „Kalba, kuria kalbam ir kuria didžiojamės, – rašė poetas, – yra mūsų kalba. Joje užtenka žodžių meilei ir neapykantai, džiaugsmui ir liudesiui. Ji niekam negraso, ji nieko neatstumia. Kaip ir visos ji nori gyventi“ (J. Marcinkevičius. Tekančiu upės vinybė, p. 202). Tų pačių metų spalio 21 d., atidarydamas Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Steigiamąjį susirinkimą, vėl kalbėjo: „Pagaliau supratom, kad vargas tautoms, kurių istorija ir atmintis nutyla arba sako netiesą, kurių kalba ir dvasia, išstumtos į gyvenimo pašalę, liūdnei ir beviltiškai vysta (...)“ (ten pat, p. 204). Deja, šiandien turime apgailėstauti, kad toks aiškus priminimas imamas užmiršti. Vadinamieji vakarietiniai ir istorijos objektyvintojai įžvalgaus poeto žodžius seniai išmetė iš savo atminties.

Norint atskleisti visu platumu ir gilumu, kaip Justinas Marcinkevičius publicistiniu žodžiu gynė lietuvių kalbą nuo visokių ja neįsitinkančių modernistų, reikėtų dar antra tiek laiko. Viliusi, kad iš to, kas šiuo kartu parašyta, pakanka pateisinti pranešimo pavadinimą „Justinas Marcinkevičius – lietuvių kalbos riteris“.

„Mokslo Lietuvos“ Nr. 20. P. 10 spausdintoje pirmoje Arnoldo Piročkino pranešimo „Justinas Marcinkevičius – lietuvių kalbos riteris“ dalyje įsivėlė apmaudi klaida. Trečiame straipsnio stulpelyje su cituojamais Justino Marcinkevičiaus eilėrašio „Dainuojau Lietuvą“ posmais susiliejo straipsnio autoriaus komentaras. Keturtoje stulpelyje pateikta citata yra iš Biblijos „Būties knygos“. Atsiprašome autoriaus ir skaitytojų.

Europos mokslo istorikų draugijos konferencija – Atėnuose

Dr. Birutė RAILIENĖ
Lietuvos mokslų akademijos
Vrublevskių biblioteka

2012 m. lapkričio 1–3 d. Atėnuose vyko 5-oji tarptautinė Europos mokslo istorikų draugijos (EMID) konferencija *Mokslo kosmopolitizmas ir tautinė kultūra: religija, ideologija, visuomenė (Scientific cosmopolitanism and local culture: religions, ideologies, societies)*. Konferenciją EMID rengė kartu su Graikijos istorijos institutu ir Nacionaliniu Graikijos mokslo fondu.

Konferencijoje dalyvavo per 400 pranešėjų ir svečių, buvo išleista tezių knyga. Konferencijos pranešimai buvo skaitomi 4 plenarinėse sesijose, 32 simpoziumuose ir 6 mokslinėse sesijose.

Renginį pradėjo EMID prezidentė ir konferencijos organizacinio komiteto pirmininkė Sonja Strabanova, konferencijos organizacinio komiteto pirmininkės pavaduotojas Etimios Nikolaidis, konferencijos vietinio komiteto pirmininkas Konstantinas Skrodulis, susirinkusius sveikino Nacionalinio Atėnų universiteto rektorius Teodosis Pelegrinis ir Nacionalinio Atėnų universiteto Mokymo skyriaus vadovas Antanasijus Nakas.

Plenariniuose pranešimuose pagrindinis dėmesys buvo skirtas „mokslo be sienų“ sąvokai: Darvino darbų su-

vokimas Graikijoje (Kostas Krimbas), Kosmopolitizmas inžinierių rengime XVIII–XIX a. (Robertas Aliu (Hal-leux)), Kosmopolitas Einšteinas (Jurgenas Renas), Praėjus penkiasdešimčiai metų po Kuno sukurtos struktūros (Fabio Bevilakva (Bevilacqua)).

Simpoziumų tematika buvo labai įvairi: Senovės astronomija ir jos suvokimas vėlesniais laikais; Henrio Puankarė šimtmečio atminimui: fizika, matematika ir filosofija; Bizantinė ir postbizantinė alchemija: principai, įtakos ir poveikis; Dekarto fizika ir jos suvokimas siaurąja ir universaliąja prasme; Kultūrinis identitetas ir tarptautiškumas mokslo istorijoje; Inžinieriai, žinių sklaida ir imperinės bei postimperinės erdvės kūrimas (XVIII–XX a.); Tikslieji mokslai Habsburgų imperijoje XVIII a. (R. Boškovičiaus 300-ųjų metinių proga); Nuo kameralizmo ir gamtos filosofijos iki taikomosios biologijos: žemės ūkio mokslai XIX–XX a.; Mokslo lytiškumo ir kosmopolitiškumo aspektai; Globalumo fenomenas ir vietinė specifika; Šaltojo karo meto istorijos pasakojimai; Mokslo istorija ir istorinė epistemologija; Mokslo istorija ES vidurinių mokyklų tvarkaraštyje: naujų idėjų beiškant; Slavų mokslo istorija: kultūrinis santykis, istorinės perspektyvos, asmeninis indėlis; Humanitariniai,

Simpoziumo *Mokslo instrumentai ir istorijos tyrimas: sąveika tarp mokslo istorijos tyrėjų, įrankių ir šių įrankių kūrėjų* pranešėjai: Stefanus Veldonas, Gavanas Makartis, Birutė Railienė, Ana Alfonso-Goldfarb, Marsija H. M. Feraz ir Džozefas Andersonas

matematikos bei technikos mokslai Renesanso dvaruose; Matematika inžinierių mokymuose Iberijos pusiasalyje XVIII a.; Mechanizmas, įkūnijimas ir gyvybė: jatrochemija ir chemija anksčiau esuose natūrfilosofijos debatuose; Fizikos mokslas tarp Europos ir JAV prieš Antrąjį pasaulinį karą; Įžanga kaip susirašinėjimas senovės graikų, arabų ir lotyniškuose matematiniuose tekstuose; Mokslas ir skandalai: moks-

linė polemika viešojoje erdvėje; Moksliniai archyvai, neskelbti rankraščiai privačiose ir viešose saugyklose: istoriografinis ir metodologinis aspektas; Mokslinis kosmopolitizmas; Mokslinės ekspedicijos: vietinė patirtis ir kosmopolinis pranešimas; Tikslieji mokslai rytinėje Viduržemio jūros pakrantėje naujaisiais laikais; Naujas žmonijos mokslas: neuromokslo mitai ir istorijos; Eksperimentinės filosofijos kilmė:

eksperimentiniai bandymai ir empiriniai metodai ankstyvojoje šiuolaikinėje Europoje; „Sintetinės evoliucijos teorijos“ suvokimas Europoje: nuo Didžiosios Britanijos iki Vokietijos ir Rusijos; Kaip kosmopolitizmą moksle nustatome astronominių instrumentų pagalba; Mokslinė viduramžių žydų kultūra: faktai ir klausimai; Mokslo instrumentai ir istorijos tyrimas: sąveika tarp mokslo istorijos tyrėjų, įrankių ir šių įrankių kūrėjų; Tarptautinio mokslo ekonomika po Antrojo pasaulinio karo; Moteris laboratorijoje nuo seniausių laikų iki XX a.

Konferencijos pabaigoje vyko EMID asamblėja, kurios metu buvo išrinktas naujas prezidentas ir valdyba, skaityta kadencijos ataskaita, aptartos problemos, numatytos preliminarious veiklos gairės.

B. Railienės dalyvavimą konferencijoje rėmė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka ir LR kultūros ministerija.

Konferencijos programa <http://5eshs.hpdst.gr/sites/5eshs.hpdst.gr/files/5eshs-programme.pdf>

Konferencijos tezių knyga <http://5eshs.hpdst.gr/sites/5eshs.hpdst.gr/files/5eshs-book-of-abstracts.pdf>

Šeima – meilės ir taikos bendruomenė

Kun. doc. dr. Kęstutis RALYS
Lietuvos edukologijos universitetas

Šių dienų šeima yra kaip vieta, kur išskyla pirmą bendruomenę. Tokios gražios ir dvasinės bendruomenės reikia visuomenei, tampančiai vis labiau individualistine. Šeima tai yra vieta, kur dėl begalinės meilės, svarbiausios žmogiškosios patirties dimensijos, šeimoje užimančios privilegijuotą vietą, dinamiškumo auga ir tobulėja (Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio) tikra asmenų dvasios ir kūno bendruomenė. „Meilė leidžia žmogui realizuoti save nesavanaudiškai atsiduodant. Mylėti – reiškia priimti ir duoti tai, ko negalima nei pirkti, nei parduoti, ką galima vien tik laisvai vienas kitam dovanoti“ (Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio). Apie šeimos kaip meilės bendruomenę kalbėta ir seminare, kur buvo pristatyta kun. doc. dr. Kęstučio

Straipsnio autorius Majamyje, Floridos katalikų bažnyčioje papuoštoje santuokos sakramento teikimui

Ralio (Čikaga, University of Saint Mary of the Lake, 2009), o jau 2012 m. labai daug rašoma ir kalbama apie šeimos šventumą ne tik krikščioniško pasaulio spaudoje, bet ir Lietuvoje kaip Dievo palaimingą dovaną „Aš ir tu“.

Šiuolaikinės šeimos kaip edukacinio fenomeno bendrieji aspektai ypač dėl meilės, esminės realybės santuokai apibrėžti, ir šeimos kiekvieno asmens – ar jis būtų vyras, ar moteris – orumas yra pripažįstamas, priimamas ir geriamas. Iš meilės kyla santykiai, pagrįsti nesuinteresuotumu, kuris saugo ir stiprina visų ir kiekvieno asmeninį taurumą, kaip vienintelį vertingumo pagrindą, nuoširdų atvirumą, palankumą ir dialogą, nesuinteresuotą pasirėmimą patarnauti, didžiadvasį tarnavimą ir tvirtą solidarumą (Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio). Tačiau tokiu būdu gyvenančios šeimos egzistavimas atskleidžia visuomenės, kuri didžiąja dalimi yra pagrįsta veik-

mingumu ir funkcionalumu, nesėkmes ir prieštaravimus. Kasdien kurdamas tarpasmeninių – tiek vidinių, tiek išorinių – santykių tinklą, šeima yra pirmoji ir nepakeičiama visuomeninio gyvenimo mokykla, pavyzdys ir akstinas užmegzti platesnius visuomeninius kontaktus, pradėti dialogą pagarbos, teisingumo ir meilės dvasia (Jonas Paulius II, Laiškas šeimoms Gratissimum Sane). Taip pat meilės išraiška – tai ir didelis dėmesys senyviams žmonėms, kurie gyvena šeimoje, – jų buvimas gali tapti labai vertingas. Pagyvenę žmonės yra ryšio tarp kartų pavyzdys, šeimos ir visos visuomenės gerovės šaltinis. Jie ne tik parodo, kad yra tokių gyvenimo aspektų, pvz., žmogiškosios, kultūrinės, moralinės ir socialinės vertybės, kurių negalima vertinti pagal ekonominę efektyvumą, bet jie taip pat gali būti naudingi darbovietose ir atlikti vadovaujamą darbą.

■ Nukelta | 12 p.

Pirmoji disertacija apie lietuvius ir ukrainiečius atgavus nepriklausomybę

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ

2012 m. spalio 30 d. Lvovo nacionaliniame Ivano Franko universitete, specialioje mokslinėje taryboje (K 35.051.12) doktorantė Olena Lukačiuk sėkmingai apsigynė istorijos mokslų kandidato (lietuviškai – istorijos daktaro) disertaciją: „Lietuva ir lietuviai ukrainiečių bendruomeninėje – politinėje pasaulėžiūroje (1989–2009 m.)“.

Disertacijos mokslinis vadovas – Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto Ukrainos naujausios istorijos katedros ist. m. dr. (mūsų šaliai habil. dr.) prof. Kostiantinas Kondratiukas (Kostiantyn Kondratiuk), oficialūs oponentai buvo Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos I. Kripjakevičio Ukrainos instituto naujausios istorijos skyriaus vedėjas ist. m. dr. prof. Ivanas Pateris (Ivan Pater) ir Prieškarpatės nacionalinio Vasilijaus Stefaniko universiteto Ukrainos istorijos katedros vedėjas, ist. m. kand. doc. Igoris Rajkivskis (Igor Rajkivskij).

Teigiamų atsiliepimų į autoreferatą Olena Lukačiuk sulaukė ir iš Lietuvos edukologijos universiteto Naujosios istorijos katedros vedėjo prof. Juozo Skiriaus, Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkės gydytojos Natalijos Šertvytienės ir Lietuvos, ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentės dr. Aldonos Vasiliauskieneš.

Disertacija skirta Lietuvai ir parašyta Ukrainoje – tai svarbus įvykis Lietuvos mokslo visuomenei ir galimybė sudominti ukrainiečių bendruomenę lietuviška problematika, praplėsti bendrus tiriamuosius projektus ir juos populiarinti.

Be abejo, darbe itin svarbūs autorės O. Lukačiuk atlikti originalūs tyrimai, kadangi be seniau įdiegtų Lietuvos ir lietuvių įvaizdžių, 1989–2009 m. vykusių pokyčių Ukrainos bendruomeninėje-politinėje sąmonėje niekas netyrinėjo.

O. Lukačiuk pastangos išskirti Lietuvos Respublikos vietą nūdienos istorinėje ukrainiečių atmintyje, ieškoti stereotipų lietuvių-ukrainiečių santykiuose yra labai svarbios, kadangi Lietuvos mokslininkai šią problemą tyrinėjo tik Eurointegracijos kontekste, išskeldami Ukrainos, kaip buvusios

Sovietų Sąjungos respublikos, siekius.

Disertacijos tikslas ir uždaviniai susieti su autorės tyrinėjimais apie Lietuvos ir lietuvių įvaizdžių formavimą dabartinėje ukrainiečių bendruomenėje, jų ypatybes ir etapus, taip pat su lietuvių vaidmeniu bendruomeniniame-politiniame Ukrainos gyvenime 1989–2009 m. O. Lukačiuk išskiria aplinkybes, turėjusias įtakos bendruomeninės sąmonės apie Lietuvos Respubliką formavimuisi Ukrainoje. Modeliuojant galutinį požiūrį į šalį ir bendruomenę, ukrainiečiams svarbu ne tik tarpdisciplininis priėjimas, bet ir lietuvių klausimo šiandieninėje Ukrainoje išskėlimas.

Sumanytoji tema ir pati disertacija – tyrimo naujovė Ukrainos mokslų baruose.

Sumaniai pateikta disertacijos struktūra: ją sudaro penki skyriai, jungiantys 17 poskyrių. Prieduose esančios iliustracijos leidžia vizualiai susipažinti su svarbiausiomis Lietuvos Respublikos vietomis.

Informatyvi istoriografijos analizė (pristatyti ne tik ukrainiečių, lietuvių, bet ir amerikiečių, anglų, baltarusių, rusų bei lenkų tyrinėtojų darbai).

Disertacijoje gausu panaudotos literatūros ir šaltinių: archyvinė medžiaga, teisinės sutartys, autorės užrašyti prisiminimai, interviu ir anketos, vadovėliai, moksliniai straipsniai ir meno kūriniai bei publikacijos periodikoje. Gebėjimas juos išskirti ir sugrupuoti rodo disertantės erudiciją ir gilią mokslinę įžvalgą.

Autorės atlikta metodologinė analizė leidžia suprasti, kaip, formuojant bendruomeninę pasaulėžiūrą, galima sujungti skirtingus šaltinius ir net numatyti jų poveikį – tai taip pat nauja istorijos moksle.

Disertacijos pagrindas – atlikta analizė: bendruomeninių-politinių procesų poveikis ukrainiečių bendruomenei Lietuvoje, lietuvių susidomėjimas Ukrainos humanistika, lietuvių-ukrainiečių bendradarbiavimas, ukrainiečių konstruojamas Lietuvos ir lietuvių įvaizdis – visa tai leidžia mokslininkei O. Lukačiuk pamatyti svarbią problemą, būdingą ukrainiečių bendruomenei per paskutiniuosius dvidešimt metų. Kartu tai surinkta unikali medžiaga apie lietuvių ir ukrai-

niečių ryšius, kuriuos ateityje būtina plėsti ir gilinti, o sukaupia medžiaga tampa reikšmingu šaltiniu tolimesniems tyrimams.

Daugeliui lietuvių nepakankamas ukrainiečių kalbos žinojimas taps kliūtimi detaliau susipažinti su O. Lukačiuk disertacija, todėl siūlytina autorei rasti galimybių ir į lietuvių kalbą išversti bent autoreferatą, kuris papildytų Lietuvos bibliotekų rinkinius. Be to, siūlytina tęsti tyrinėjimus ir parengti monografiją.

O. Lukačiuk tyrinėjimai yra originalūs, savarankiški ir moksliški, turintys reikšmingą įnašą atskleidžiant XX a. pab.–XXI a. pr. lietuvių ir ukrainiečių santykius.

Trumpa biografinė pažintis

Būtina pastebėti, kad šių metų gegužę būsimoji mokslininkė Olena Lukačiuk lankydama Lietuvoje atliko specialius tyrimus, kuriais papildė disertaciją. Į Lietuvą ją traukė ne tik rašoma disertacija, bet ir vaikystės metai.

Olena Lukačiuk gimė 1987 m. rugpjūčio 7 d. Ukrainoje, Chmelnickio srityje. Tėvą karininką Vasilijų Lukačiuką 1986 m. perkėlus į Lietuvą (buvo paskirtas į 7-tą desantinį pulką Kaune), žmona Oksana 1987 m. su dukra atvyko į Kauną, kur Taikos prospekte turėjo butą. Oksana baigusi Čemerovcų medicinos mokyklą (Chmelnickio sritis), įsidarbino 93-ajame darželyje medicinos sesle ir čia dirbo ketverius metus. Tą darželį lankė ir dukra Olena. 1992 m. Vasilijų Lukačiuką perkėlė į Ukrainą ir šeima apsistojo Javorove (Lvovo sritis), ten gyvena ir dabar.

Olena mokėsi Javorovo trečiojoje vidurinėje mokykloje ir 2004 m. ją baigusi įstojo į Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto Istorijos fakultetą. Nuo antro kurso ėmė domėtis Lietuva: kai ką prisiminė iš savo ankstyvos vaikystės, daug gražaus apie šią šalį jai pasakojė mama.

2008 m. mokydamasi ketvirtame kurse parašė kursinį darbą „Lietuvos įvaizdis ukrainiečių visuomenės sąmonėje (1991–2008)“ (darbui vadovavo doc. Elena Arkušova). Tuo metu Istorijos fakulteto Ukrainos naujausių laikų katedroje dirbo Universiteto mokslinis

Disertantė Olena Lukačiuk (viduryje) Vilniuje prie VU paminklinės lentos Tarasui Ševčenkai su Šiaulių universiteto prorektorais prof. Donatu Jurgaičiu (dešinėje) ir doc. dr. Juozu Pabrėža (2012 m. gegužės 15 d.)

sekretorius prof. Oleksiejus Suchyj (dabar minėtos katedros vedėjas), studentę supažindinęs su tada Lvovo nacionaliniame Ivano Franko universitete dirbusia šio straipsnio autore. Ji buvo paprašyta talkinti ir konsultuoti rašant darbus šia tematika. Todėl neatsitiktinai Olena buvo supažindinta su Lvove aktyviai veikiančios lietuvių bendruomenės „Medeina“ vadovais ir nariais, į Lvovą atvykstančiais lietuvių mokslininkais Šiaulių universiteto profesoriais prorektoriumi Donatu Jurgaičiu, prof. Genovaitė Kačiūskiene, Vilniuje dirbančiu kun. t. Pavlo Jachimc OSBM ir kitais.

2009 m. sėkmingai apgintas magistrinis darbas „Lietuvos įvaizdis ir lietuviška tematika ukrainiečių visuomenės sąmonėje (1991–2009)“ (darbo vadovas prof. Kostiantinas Kondratiukas).

Gabiai ir darbščiai magistrantei buvo pasiūlyta stoti į doktorantūrą, tęsti ir plėsti šios tematikos tyrinėjimus. Doktorato tema „Lietuva ir lietuviai ukrainiečių bendruomeninėje-politinėje pasaulėžiūroje (1989–2009 m.)“.

Iki disertacijos gynimo padaryta daug intensyviai mokytasi (mokomasi ir dabar) lietuvių kalbos.

Džiugu, kad rengiant disertaciją, O. Lukačiuk parengtas anketas noriai pildė ne tik Lvove gyvenantys, bet ir į šį garbingą miestą atvykstantys lietuviai. Reikia tikėtis, kad ši pirmoji Ukrainoje apginta O. Lukačiuk disertacija apie lietuvių ir ukrainiečių atgavus nepriklausomybę, bus paskata ir kitų mokslininkų tiek lietuvių, tiek ir ukrainiečių įvairiems šios srities tyrinėjimams.

Apklausa „Plagiato prevencija mokslo žurnalų leidyboje“ rezultatai

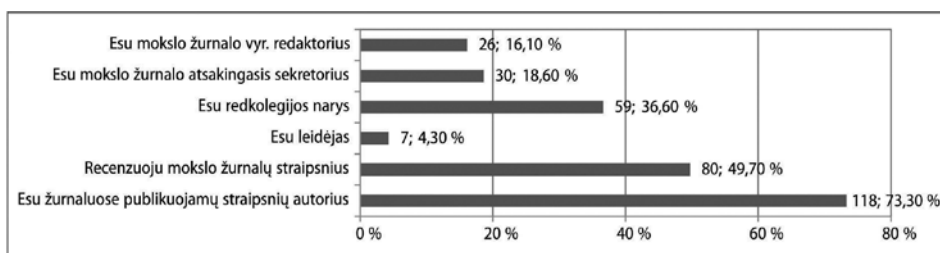
Lapkričio 7-ąją dieną Lietuvos MA vyko apskritojo stalo diskusija „Mokslo žurnalų leidyba: plagijavimo prevencija ir leidybos etika“, kurioje savo patirtimi dalijosi projekte „Periodinių mokslo leidinių leidyba“ dalyvaujantys redaktoriai. Šio projekto metu organizuota apklausa „Plagiato prevencija mokslo žurnalų leidyboje“, kurios rezultatus pateikiame skaitytojams.

Eleonora DAGIENĖ
Raimundas KIRVAITIS

Įvadas

Plagijavimas, pastaruoju metu ir savęs plagijavimas (angl. *self-plagiarism*), bei nežabojamas publikacijų skaičiaus didėjimas diskutuojami visame pasaulyje, apie tai rašomi moksliniai straipsniai, kuriami ir tobulinami programiniai įrankiai bei technologijos teksto sutapimams bei „patobulintoms“ iliustracijoms aptikti, tačiau problema nėra mažėja.

Siekiant išsiaiškinti, kiek ši problema aktuali Lietuvoje ir mokslo žurnalų leidėjų bei autorių požiūrį į šią problemą, Lietuvos mokslo periodikos asociacija (LMPA) inicijavo apklausą „Plagijavimo prevencija Lietuvos mokslo žurnalų leidyboje“. Nuoroda į elektroninės apklausos anketą buvo išsiųsta 350 Lietuvos mokslininkų, vienaip ar kitaip susijusių su Lietuvos mokslo žurnalų leidyba. Atrinkus tik su mokslo žurnalų leidyba susijusių respondentų atsakymus (161 užpildytą klausimyną) galima pagrįstai teigti, kad apklausoje dalyvavo su aptariamais klausimais gerai susipažinę asmenys (1 pav.),

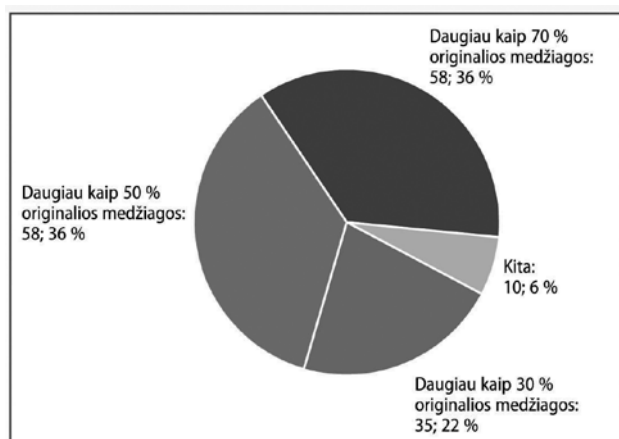

1 pav. Respondentų ryšys su mokslo žurnalų leidyba

atstovaujantys visoms mokslo sritims. Apklausos rezultatai ir ypač komentarai rodo, jog mokslinis nesąžiningumas, taip pat plagijavimas ar savęs plagijavimas Lietuvos mokslininkams yra opi problema: 76 % respondentų vienaip ar kitaip susidūrė su plagijavimo atvejais. Anoniminėje apklausoje beveik kas trečias respondentas apklausos pabaigoje pateikė gana išsamius komentarus, kurie atskleidžia, kad Lietuvoje plagijavimas – tik nedidelė dalis problemų, tiesiogiai susijusių su moksline etika, ir iki 2012 m. nesimatė jokių institucijų bandymų jas spręsti. Respondentų komentaruose juntamas nusivylimas, kad nieko negalima pakeisti, ir nesąžiningumo problema toliau tik didės. Pažymėtina, kad Lietuvos mokslo institucijos turi įvairių etikos deklaracijų ir kodeksų, tačiau neturi konkrečių formalizuotų (patvirtintų) procedūrų, padedančių kodeksus padaryti veiksmingus.

Akademinėje bendruomenėje džiugiai sutikta žinia, jog Lietuvos mokslo taryba vykdo akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus atranką. LMT tinklalapyje skiltyje „Apie tarybą“ rašoma: „Kontrolierius yra valstybės pareigūnas, Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos vadovas, nagrinėjantis skundus ir inicijuojantis tyrimus dėl akademinės etikos ir procedūrų pažeidimo.“ (daugiau adresu <http://www.lmt.lt/lt/apie-taryba/akademines-etikos-proceduru-kontrolierius.html>)

Apklausoje siekta gauti informacijos apie respondentų požiūrį į straipsnio originalumą, apie jų asmeninę patirtį nustatant plagijavimo faktus, apie požiūrį į savęs plagijavimą. Taip pat siekta išsiaiškinti, kiek Lietuvos mokslo visuomenė informuota apie esamas plagijavimo prevencijos sistemas, kas turėtų jas taikyti ir kiek jos jau taikomos. Anketa baigiama klausimais apie galimą elgesį, nustačius plagijavimo faktą, ir plagijavimo prevencijos galimybes.

2 pav. Atsakymų į klausimą „Kiek procentų naujos originalios medžiagos turi būti rankraštyje, kad jį galima būtų laikyti originaliu?“ pasiskirstymas

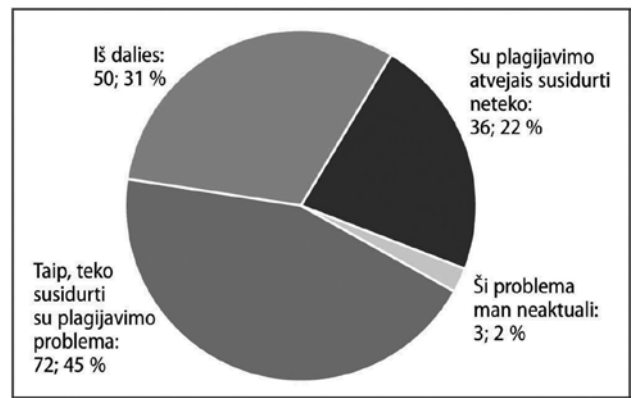
Straipsnio originalumas

Mokslininkams žinoma, jog visuose žurnaluose deklaruojama, jog jame publikuojami originalūs, niekur anksčiau nepublikuoti rankraščiai, tačiau originalumo savoka retai būna apibrėžta. Klausimas buvo formuluotas taip: kiek procentų naujos originalios medžiagos turi būti rankraštyje, kad jį galima būtų laikyti originaliu (2 pav.). Klausimo komentare buvo paaiškinta, kad prie naujos anksčiau neskelbtos medžiagos nepriskirtinos savo ar kitų autorių straipsnių citatos, literatūros sąrašas. Kitaip tariant, jau klausiant *a priori* teigta, kad šimtaprocentinis naujumas praktiškai neįmanomas, tačiau du respondentai (iš pasirinkusių „kita“) pripažintų tik šimtaprocentinį naujumą. Daugiausiai naujos medžiagos reikalauja žurnalų leidėjai bei žurnalų redaktoriai.

Dauguma komentarus parašiusių autorių mano, kad straipsnio originalumas procentais neišmatuojamas, jį lemia duomenų interpretacijos ir išvadų naujumas. „Kartais gali būti, kad vieno sakinio išvada gali būti grindžiama dideliu kiekiu savo ar kitų jau skelbtos medžiagos“, – rašoma viename komentare. Kitas komentatorius jam neakivaizdžiai pritaria: „gali būti labai smulki, bet itin svarbi detalė, apverčianti visą pasaulį; mokslo istorija tai žino“. Viena iš komentarų rašoma: „Lietuvos įstatymuose nėra skaitinėmis vertėmis apibrėžiamos citavimo apimtys; kiek kitų asmenų kūrinių ištraukų gali būti mokslo kūrinyje lemia mokslo kūrinio ypatumai“. Vienas kitas komentatorius kritiškai vertina pateiktą klausimą. Vienas jų rašo: „Jei autorius gilinasi į tą pačią problemą, nelogiška, kad jis straipsnyje nepanaudos savo anksčiau skelbtos tyrimų medžiagos. Kam jis apskritai gilinasi į problematiką, jei kiekvieną kartą turi pateikti visai naują medžiagą? Gal geriau vis keisti tyrinėjimų kryptį ir plaukti paviršiumi, kad atitiktum ekspertų iš oro nuleistų naujumo kriterijus?“. Kitas režia tiesiai: „Klausimas suformuluotas nekorektiškai“. Džiugina tai, kad didžioji dalis komentatorių atmesdama mechaninę požiūrį nemano, jog problema neišsprendžiama, ir teigia, kad viską lemia autorių etika.

Atsakymų į klausimą „Ar esate savo praktikoje susidūręs su plagijavimo problema?“ pasiskirstymas

Atsakymas	Skaičius	Procentas
Iš dalies	50	31 %
Su plagijavimo atvejais susidurti neteko	36	22 %
Ši problema man neaktuali	3	2 %
Taip, teko susidurti su plagijavimo problema	72	45 %

3 pav. Atsakymų į klausimą „Ar esate savo praktikoje susidūręs su plagijavimo problema?“ pasiskirstymas

Skirstant respondentus pagal mokslo kryptis ir šakas pastebima, kad tik fizinių ir tik tarpdisciplininių mokslų žurnaluose atstovai dažniausiai rinkosi variantą „Daugiau kaip 70 % naujos medžiagos“, o humanitarinių, socialinių ar technologijų mokslų – „Daugiau kaip 50 % naujos medžiagos“.

Respondentų sąlytis su plagijavimo problema

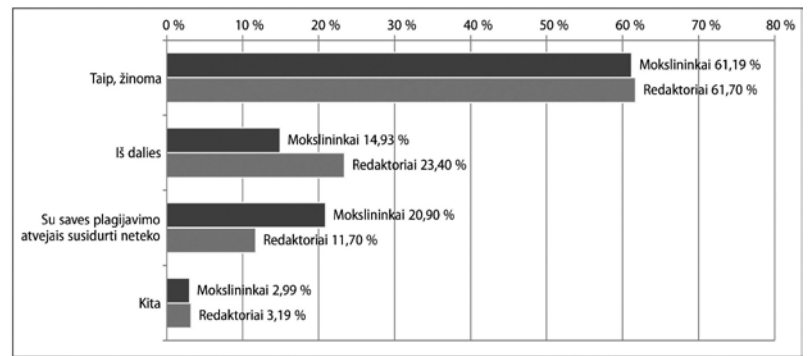
Klausta, ar praktiškai susidūrėte su plagijavimo problema. Kiek nelaukta, kad ši problema daugiau ar mažiau palietė tris ketvirtadalius respondentų (3 pav.). Plagijavimo problemą teko spręsti visiems apklausoje dalyvavusiems leidėjams. Maždaug pusė redaktorių ir recenzentų į šį klausimą taip pat atsakė „taip“, maždaug trečdalis redaktorių, recenzentų ir autorių atsakė „iš dalies“. Su plagijavimo problema neteko susidurti tik kas penktam autoriui ir kas šeštam redaktoriui ar recenzentui.

Komentarus šiuo klausimu galima paskirstyti į tokias kategorijas: kitų mokslininkų tyrimų rezultatai be nuorodų teikiami kaip savo; straipsnio dublikatai spausdinami skirtinguose žurnaluose su šiek tiek pakeistu pavadinimu ir dar blogiau – su pakeistu autorių sąrašu; informacija kartojama kiek kitu aspektu, siekiant daugiau straipsnių; dalinis savęs plagijavimas, nenurodant šaltinio; kitų autorių medžiaga teikiama ar perpasakojama, nenurodant šaltinio; šiek tiek pakeistos metodikos, schemas, algoritmai pristatomi kaip originalūs; perpasakojami užsienio šalių straipsniai užbaigiant straipsnį kuklia Lietuvos medžiagos analize.

Respondentai nurodo, kad apžvalginio straipsnio, net ir savo paties darbų apžvalginio straipsnio, nereikėtų laikyti plagiatu. Reiškiami nuomonė, kad ir neprofesionalus darbas prilygintinas plagiatui. Kai kurie respondentai mano, kad tekstų, kuriuose dominuoja citatos, negalima laikyti originaliais.

Nemaža respondentų dalis atkreipia dėmesį į plagiatų bakalaurų ir magistrų baigiamuosiuose darbuose ir net daktaro disertacijose. Nurodomi ir priešingi atvejai, kai šių darbų vadovai publikuoja baigiamųjų darbų medžiagą nenurodydami baigiamojo darbo autoriaus.

Pastebima ir tai, kad siekti didelio straipsnių skaičiaus nusižengiant etikai skatina esama mokslininkų ir institucijų vertinimo sistema.

4 pav. Mokslininkų ir redaktorių pasirinkti variantai atsakant į klausimą „Ar Jums žinomas savęs plagijavimo reiškinys, kai autorius kartoja savo anksčiau skelbtą tekstą?“

Ar savęs plagijavimas tokia pat problema, kaip ir plagijavimas?

Du klausimai iš eilės buvo susiję su savęs plagijavimu: ar toks reiškinys Lietuvos mokslininkams žinomas ir ar jie tai laiko problema (4 pav.). Klausėjams buvo įdomu, kiek atsakymai koreliuoja su respondento priklausomybe autoriams, recenzentams, redaktoriams ir leidėjams. Pasirodė, kad šis reiškinys žinomas 85 % redaktorių ir leidėjų bei 76 % autorių ir recenzentų. Tačiau didelę problemą įžvelgia tik apie ketvirtadalis žurnalų redaktorių ir leidėjų bei mažiau nei kas penktas autorius ir recenzentas. Didžioji dalis visų respondentų nemato problemos, kai autorius praplečia iki straipsnio konferencijos medžiagos tekstą.

Nemaža dalis šio klausimo komentatorių nepripažino ne tik klausimo apie savęs plagijavimą aktualumo, bet net tokio termino teisingumo: „savo minčių kartojimas nėra plagijavimas“; „savęs plagijavimo terminas yra nelogiškas ir net kvailas“; „savo idėjų kartojimo skirtinguose straipsniuose ar leidiniuose nelaikau savęs plagijavimu, šį terminą išvis laikau prieštaringu“; „nekorektiškai suformuluotas klausimas“. Šias nuostatas komentatoriai grindžia tokiais argumentais:

„Kiekvienas autorius, mokslininkas ar menininkas, sukūręs kūrinių tampa jo savininku ir gali jį tiražuoti kur nori ir kiek nori, jei tai neprieštarauja sutarčiai su leidėju. Poeto nekaltiname savęs plagijavimu, jei savo eilėraščių jis pirma skelbia periodikoje, o paskui įtraukia į savo poezijos rinkinį.“

„Mokslininkas kartais pakartoja metodinę dalį, ypač skelbdamas straipsnį tarptautinėje spaudoje, kai metodikos klausimai buvo aprašyti mažai žinomame žurnale. Kartais net straipsnio recenzentai paprašo papildyti straipsnį ta metodine medžiaga, kuri jau buvo publikuota, bet mažai žinoma plačiajai mokslo bendruomenei.“

„Norint plėtoti mintį ar teoriją, neišvengiamai reikia pasikartoti.“

„Jei autorius sukuria savo teoriją (modelį) ir ją taiko vis kitu aspektu, manau, kad tai yra visiškai originalu.“

„Socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimai didžia dalimi yra tęstiniai, jų metu gauti duomenys gali būti analizuojami įvairiais aspektais, tad kartais gali atrodyti kaip straipsnių perrašymas.“

„Piktybiškas informacijos dauginimas siekiant daugiau publikacijų yra blogai. Kai autorius parašo savo anksčiau skelbtų straipsnių apžvalginį straipsnį, yra gerai, nes sutapo kitų tyrėjų laiką. Griežtos ribos tarp abiejų atvejų nėra. Ar dviejų straipsnių apžvalga jau apžvalga ar kompiliacija? O trijų? O penkių?“

„Visi moksliniai straipsniai, jei juos rašo rimtas į vieną sritį susitelkęs mokslininkas, tiesiog privalo būti išleidžiami straipsnių rinkiniu ar monografija. Tas pats su konferencijos tezių medžiaga – jos bevertės, jei nepraplečiamos iki straipsnio. Konferencijoje išsakytos mintys taps prienamos platesnei auditorijai praplečiant tezes iki straipsnio ar net monografijos dalies.“

Reikia pripažinti, kad didžioji komentatorių dalis teigia, kad konferencijos medžiagos praplėtimas iki straipsnio žurnale nėra savęs plagijavimas: „konferencijos būna įvairios ir jų medžiagos kartais skelbiamos tik kaip informacija, kartais lietuviškai, jei iš tokios medžiagos autorius parašė rimtą straipsnį, argumentuotai išanalizavo duomenis, tai gali būti kokybiškai nauja medžiaga“; „konferencijoje dažniausiai pristatomi tik rezultatai, o straipsnyje aptariama, kaip rezultatas pasiektas“; „konferencijos medžiagoje dažniausiai būna tik bendros užuominos arba nepilni tyrimai“;

ANYKŠTĖNAI PRADĖJO NAUJĄ VEIKLOS DEŠIMTMETĮ

Vytautas RIMŠA,
Vilniaus anykštėnų sambūrio narys

Siekiant visuomenėje ne tariamos, o tikros demokratijos, puoselėjant ir įtvirtinant pirmuosius gyventojų savivaldos daigus, itin svarbią reikšmę turi socialinių bendrijų kūrimas, jų veiklos skatinimas ir plėtra.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, tarpukario visuomenės gyvenimo ir jos socialinių bendrijų veiklos pavyzdžiu, respublikoje imta atkurti įvairias, tarybinės valdžios anuomet uždraustas socialines institucijas – sąjungas, draugijas, asociacijas, klubus ir kitas organizacijas. Itin sparčiai jų skaičius ėmė didėti Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, kai ėmė steigtis teritorinės (rajonų, miestelių, kaimų) ar siauros specializacijos profesinės bendrijos. Kai kurios jų jau sukaupė nemažą patirtį. Ne išimtis čia yra ir Pasaulio anykštėnų bendrija (toliau – PAB).

Bendrija įkurta 1992 m. vidurvasarį Anykščiuose, per Šv. Onos atleidus, pirmame pasaulio anykštėnų suvažiavime ir veikia asociacijos teisėmis. Buvo priimti Bendrijos įstatai (veikę iki 2005 m., kol patvirtinti nauji), išrinkta taryba ir vadovai – prezidentas prof. Antanas Tyla, viceprezidentai: prof. Algirdas Antanas Avižienis (JAV) ir prof. Algirdas Eduardas Čižas. Per 20 metų PAB tapo gerai žinoma ne vien Anykščiuose ar Lietuvoje, bet ir plačiame pasaulyje, nes atliko didelį organizacinį darbą, išleido nemažai mokslo, kraštotyros ir literatūros leidinių, surengė dešimtis kraštiečių meno parodų, meno meistrų koncertų ir kitų kultūros bei edukacijos priemonių.

Intensyvi ir įvairi PAB veikla buvo geras pavyzdys anykštėnams imtis panašių darbų ir kituose Lietuvos miestuose. Idėja ir sumanymas kurti Vilniuje bendrijos padalinį ėmė ryškėti jau 1996 m., artėjant Anykščiuose antrajam PAB suvažiavimui. Nors bendrijos aktyvistų buvo ir kituose miestuose, pirmieji iniciatyvą parodė Vilniuje gyvenantys anykštėnai. Jie sutelkė nemažą kraštiečių būrį ir Lietuvos MA Istorijos institute, o kiek vėliau

■ Atkelta iš 10 p.

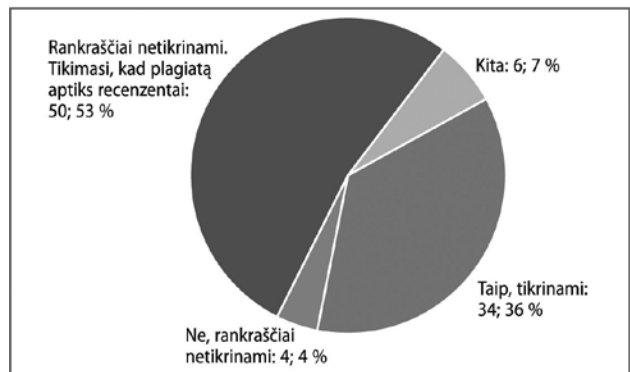
„konferencijoje yra galimybė pasikeisti nuomonėmis ir suvokti analizuojamos problemos aktualumą“; „kad pranešimas taptų straipsniu, reikia nemažai padirbėti, tai skirtingi žanrai, pranešime tik iškeliami problema, o straipsnyje ji nuodugniai išnagrinėjama“.

Yra komentarų, nesutampančių su daugumos nuomone: „Savęs plagijavimo nepateisinu vien todėl, kad taip „prišiuoklinama“ mokslo straipsnių erdvė“.

Yra komentarų, aiškinančių problemos priežastis: „tai kiekybinių mokslo rodiklių arba „mokslinių“ taškų rinkimo problema“.

Ar žurnalui pateikti straipsniai tikrinami dėl plagijavimo ir savęs plagijavimo?

Lietuvos žurnalų redaktoriai dėl vienokių ar kitokių priežasčių neišnaudoja galimybių, kurias suteikia plagijavimo prevencijai skirtos technologijos. Jie ir toliau pasikliauja recenzentų kom-

5 pav. Ar jūsų žurnalui (-ams) pateikti rankraščiai tikrinami dėl plagijavimo ar savęs plagijavimo?

petencija, kuria rėmėsi pastarąjį šimtmetį, tačiau kompiuterių ir interneto amžiuje plagijavimo prevencijai recenzentų pagalbos jau nebeįmanoma. Atsakymų pasiskirstymas parodytas paveiksle.

Klausimo komentatoriai pabrėžia, kad nepaisant tikrinimo ar netikrinimo, autorius privalo garantuoti straipsnio originalumą. Išsakoma ir nuomonė, kad originalumo patikrą turėtų vykdyti techniniai redaktoriai. Atkreipiamas dėmesys, kad ir neturint priemonių prieš specializuotas programines įrangas, problema bent iš dalies sprendžiama, pasinaudojant Google paieškos sistema.

Bus daugiau

Anykštėnų išvyka į Pučkorius: iš dešinės doc. dr. Jonas Lapienis, centre – straipsnio autorius (2011 m. vidurvasaris)

Šurmulyje jubiliejaus šventės registratūroje (2011 m.)

Verkių rūmuose aptarė bendrijos padalinio kūrimo ir veiklos perspektyvas klausimus. Taip 2001 m. gruodžio 12 d. iniciatyvinė grupė įkūrė ir oficialiai įteisino Vilniaus anykštėnų sambūrį (toliau – VAS). Žymiai vėliau – 2011 m. pabaigoje bendrai veiklai susibūrė ir Kauno anykštėnai, savo pirmininku išsirinkę savo kraštiečių prof. Osvaldą Janonį.

Per dešimtmetį (2001–2011 m.) Vilniaus sambūris atliko daug darbų. Jam vadovavo trys pirmininkai: inžinierius ir verslininkas Vytautas Duknauskas (2001–2003 m.), vertėjas, dramaturgas ir kultūrininkas Antanas Gudelis (2003–2005 m.), pedagogė ir teisininkė Rita Virbaliienė (nuo 2005 m. iki šiol). Per tą laiką VAS sustiprėjo, išplėtė veiklą, surengė daug įsimintinų renginių. Kaip rašoma Pasaulio anykštėnų bendrijos trumpoje istorijoje, „Vilniaus anykštėnų sambūris, <...> per dešimtmetį tapo stipriausia ir veikiausia Bendrijos (PAB – V. R.) šaka“.

Telkdamas Vilniuje gyvenančius kraštiečius, ypač jaunimą (grupei nuo 2011 m. vadovauja Indrėja Juciūtė ir jos pavaduotoja Kamilė Bitvinskaitė), bendrai mokslinei, edukacinei, kultūrinei ir tautinei veiklai, stiprindamas ryšius su gimtine, Sambūris savo veiklą plėtojo keliomis kryptimis. Tam jis naudojo pačias įvairiausias kultūros ir švietimo darbo formas. Kai kurie renginiai jau tapo pamėgta tradicija ir anykštėnų yra laukiami. Keletą prisiminkime.

Tvirta Sambūrio tradicija tapo kartu iškiliai minėti valstybinę mūsų tautos šventę – Vasario 16-ąją. Kasmet anykštėnai renkasi į gelėmis ir vėliavomis išpuoštą Signatarų namų salę atiduoti pagarbos savo Valstybei. Nepamirštos ir kitos istorinės datos bei įvykiai – Lietuvos vardo tūkstantmetis, nepriklausomybės atkūrimo 20-metis, Žalgirio mūšio 600-ųjų metinių sukaktis. Apie tai čia klausytasi mokslinių pranešimų, kuriuos rengė ir skaitė patys anykštėnai: prof. Antanas Tyla, prof. Regina Koženiauskienė, prof. Algirdas Čižas, doc. dr. Juozas Parnarauskas ir kt. Populiarios ir mėgstamos taip pat yra Aukštaičių gegužinės. Šie etnokultūriniai susibūrimai Vilniaus anykštėnų iniciatyva rengiami nuo 2008 m. Dabar pasitikti Joninių į Vingio parką VAS kasmet suburia jau visas (kartais net iki 13-kos) Vilniaus aukštaičių bendrijas.

Ne mažiau skaitlingi ir įspūdinti yra žymių anykštėnų (pvz., rašytojo, kan. Juozo Tumo Vaižganto, skulptoriaus Antano Žukausko, aktorius Ferdinando Jakšio ir kt.) jubiliejiniai vakarai ar kiti susitikimai su visuomenės veikėjais. Dar viena, intensyviai plėtojama veiklos sritis – mokslinės ir pažintinės ekskursijos. Jų kasmet surengiama itin daug. Vien 2011–2012 m. Sambū-

rio nariai susipažino su LR Prezidentūros bei Ministrų Tarybos pastatų ansambliais ir čia buvusiomis parodomis, Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčia, jos požemiais ir vienuolynu, aplankė rašytojo Vinco Krėvės, Lietuvos banko pinigų, Valdovų rūmų

Šventinama VAS vėliava. Kalba klebonas kan. Stanislovas Krumpliauskas, dail. Jadvyga Tvarijonavičienė (iš dešinės) ir skaitovė Liudgarda Čepienė (2011 m.)

ir kitų muziejų ekspozicijas. Pavilnyje jie keliavo Pučkorių taku ir apžiūrėjo geologines atodangas bei senąjį LDK patrankų gamybos kompleksą, ne kartą išskylavo po buvusias LDK žemes kaimyninėje Lenkijoje ir Baltarusijoje, susitiko su vietos lietuviais Mozūrų krašte.

O kur dar žaismingi ir linksmi, tapę gražia tradicija Vilniaus anykštėnų kalėdiniai ir velykiniai susitikimai Vilniaus universitete ar Karininkų ramovėje, kuriuose kalbama apie senuosius lietuvių papročius ir naujas kraštiečių knygas? Vien 2011 m. prof. Antanas Tyla, prof. Algirdas Ažubalis, pedagogas Jonas Bagdonas, skulptorius Gintaras Karosas ir kiti autoriai pristatė kraštiečiams net 13 naujų savo knygų, tarp jų – ir keletą akademinų studijų bei monografijų. Ne mažiau noriai Vilniaus anykštėnai kiekvieną vasarą dalyvauja tradicinėse Anykščių miesto šventėse, taip pat Anykščių dienos, rengiamose Lietuvos mokslų akademijoje, Vilniaus Kaziuko mugėse ir kituose susibūrimuose.

VAS šventės ir susitikimai Vilniuje visuomet vyksta prie kavos puodelio bei sumuštinio, kuriais pasirūpina patys dalyviai. Tai jungia juos į būrį, stiprina bendrumo jausmą. Kultūrinius renginius neretai pemia patys kraštiečiai. Už tai geru žodžiu jau seniai yra minimas svėdasiškis verslininkas Algimantas Čaplinskis, kavinės „Lakštingala“ savininkas Romas Katinas, medžiotojas Kęstutis Tubis ir kiti geradariai.

2012 m. Sambūris pradėjo antrąjį veiklos dešimtmetį. Visus atliktus darbus anykštėnai aptarė 2011 m. lapkričio 18 d. savo dešimtmečio minėjime. Tą dieną Vilniuje, kavinėje „Prie Neries“ pirmininkė

pakviesti į pirmąjį VAS jubiliejų susirinko ne vien Vilniaus anykštėnai, bet ir gausus būrys gimtojo krašto patriotų, atkakusių iš paties Anykščių rajono, bei svečių. Tai – valdžios ir Bažnyčios vadovai, rašytojai ir žurnalistai, ekonomistai ir inžinieriai, kultūros darbuotojai ar kiti garbūs žmonės. Nors įėjimas į renginį buvo mokamas, į salę suplūdo apie du šimtus anykštėnų, ir visos vietos buvo užimtos.

Pradėjus programą, buvo sugiedotas anykštėnų himnas, pašventinta Sambūrio vėliava, kurią sukūrė dailininkė Jadvyga Gervytė-Tvarijonavičienė. Ją pašventino Anykščių bažnyčios klebonas, kan. Stanislovas Krumpliauskas. Nuskambėjus dar kelioms dainoms, buvo aptarta Sambūrio veikla. Apie ją kalbėjo buvę ir esantys pirmininkai: V. Duknauskas, A. Gudelis, R. Virbaliienė. Gerai, kad minėdami jubiliejų, anykštėnai dalykiškai aptarė ne vien atliktus darbus, bet ir savo veiklos perspektyvas. Buvo sutarta ateityje daugiau

dėmesio skirti telkiant į Sambūrį visus, iki tol nuošalyje likusius Vilniaus anykštėnus; intensyviau skleisti informaciją apie savo veiklą spaudoje; populiarinti Sambūrio idėją radijo ir televizijos laidose; pagyvinti tarybos darbą rengiant VAS plėtros strategiją, numatant artimiausius šios veiklos uždavinius.

Vėliau pasveikinti VAS su pirmuoju jubiliejumi išsirikiavo visa eilė svečių. Naujų sumanymų, įkvėpimo ir darbų, garsinant gimtinę ir Lietuvą, Vilniaus anykštėnams linkėjo Vilniaus ir Anykščių savivaldybių atstovai (Romus Adomavičius, Sigutis Obelevičius), LR Seimo narys, Nepriklausomybės akto signataras Jonas Šimėnas, Anykščių sakralinio meno centro, Vilniuje veikiančių Biržų, Panevėžio, Utenos, Zarasų kraštiečių bendrijų ir seniausio vilnijos klubo „Vilniaus ainiai“, pradėjusio tautinę veiklą čia dar nykais Lenkijos okupacijos metais, vadovai.

Už aktyvią veiklą Sambūryje buvo apdovanota daug tarybos narių ir aktyvistų. Padėkos raštus, suvenyrus ir gėles įteikė Sambūrio pirmininkai. Po to koncertavo žinomas anykštėnas, Operos ir baletu teatro artistas Tomas Tuskenis, koncertmeisterė Rūta Blaškytė, anykštėno Antano Paulavičiaus eiles skaitė buvusi LRT diktore Liudgarda Juškaitė-Čepienė. Vėliau kraštiečių šurmulyje pasklido visuose rūmuose ir prie vaišių stalo, kur jų jau laukė kepas šernas ir kiti egzotiški skanėstai. Čia buvo sudainuota lietuvių liaudies ir kitų dainų, šiltai bendrauta prie alaus bokalo ir kavos puodelio.

Taip VAS peržengė slenkstį į antrąjį savo veiklos dešimtmetį...

ŽMOGAUS IR TAUTOS LAISVĖ – SVARBIAUSIOJI KRĖVĖS VERTYBĖ

■ Atkelta iš 5 p.

tapo dar populiarsnė, o tam pasitaravo Šaulių sąjungos vaidmuo rengiant ir dalyvaujant Klaipėdos sukilime. Apie tai buvo išsamiai aprašyta⁸, todėl dabar apsiribosiu tik kai kuriais faktais, bylojančiais apie Krėvės charakterį. 1922 m. lapkričio 20 d. slaptame Vyriausybės posėdyje, sprendžiant Klaipėdos sukilimo klausimą buvo nutarta, kad „jei įvykiai iššauktų politinius nesusipratimus, pavojingus Lietuvos valstybei, iniciatoriai [...] (LŠS vadovybė – V. T.) gali būti suimti ir patraukti teismo atsakomybėn [...] Vyriausybė kol kas negalinti Šaulių sąjungai suteikti paramos nei ginklais, nei lėšomis [...]“⁹ Pasitarime Krašto apsaugos ministras Balys Sližys Krėvei išrėžė, kad jis „išvaizduojąs esąs Šarūnas“ ir „jo sugalvota avantiūra“ pasibaigs nieku. Po tokių sprendimų kitokio būdo žmogus būtų apsiraminęs ir sėdėjęs pirmininko kėdėje, juolab, kad tai buvo tik visuomeninės pareigos, bet ne Krėvė, „Šarūno“ ir „Skirgailos“ autorius. Matome, kad jam Lietuvos interesai buvo svarbiausi – šaulių pirmininkas visą atsakomybę prisiėmė sau ir pradėjo organizacinius Klaipėdos išvadavimo žygius. Jam iškilo klausimas: kas, kokios valstybės ginklais ir politiniu palaikymu galėtų paremti šį žygį? Kilo gana išmintinga, atitinkanti geopolitinę situaciją, idėja, kad Klaipėdos reikalu galėtų padėti Santarvės valstybių nuskriaustoji Vokietija. Slaptose derybose su Vokietijos kariuomenės vadu generolu Hansu fon Zektu (Hans von Seeckt) Krėvei su štabo viršininku kapitonu Pranu Klimaičiu, lengvatinėmis sąlygomis pavyko gauti ginkluotę, slapta atgabenti į Kauką ir apginkluoti šaulius bei savanorius. Kalbant su generolu ir Krėvei suabejojus, kad gali nepasisekti, Hansas fon Zektas pasakė: „Galite būti ramūs. Nei vienas vokietis nei vieno šūvio į jus nepaleis. (kalbama apie vietinę vokiečių policija

Vincas Krėvė-Mickevičius Pensilvanijos universiteto profesorius 1947–1953 m.

tuometu dar veikiančią Klaipėdoje – V. T.). Mums svarbu, kad Lietuva taptų stipri ir atsispirtų spaudimui susijungti su lenkais.“¹⁰

Kaip žinome, 1923 m. sausio 15 d. Klaipėdos kraštas buvo sėkmingai išvadotas iš prancūzų karinės administracijos, o po mėnesio derybų, kurias vedė premjero Ernesto Galvanausko paskirtas derybininkas, buvęs prezidentas Antanas Smetona, Santarvės valstybės pripažino *de jure* Klaipėdos kraštą Lietuvai. Taigi, galime teigti, kad Vincas Krėvė ne dėl asmeninių ambicijų tapo Klaipėdos sukilimo organizatoriumi, bet veikė tik dėl Lietuvos valstybės interesų, juolab, gerai žinodamas, kad

nepavykus sukilimui bus nuteistas.

Po Klaipėdos sukilimo triumfo Krėvė kartu su Smetona ir Augustinu Voldemaru, taip pat imasi naujos idėjos – išvaduoti Vilniaus kraštą iš Lenkijos okupacijos. Čia jie pasirenka pagalbininke Sovietų sąjungą, kuri Klaipėdos įvykių metu gan garbingai pasielgė: nota perspėjo Lenkiją, kad nesikištų ir net pritraukė kariuomenę prie Lenkijos sienos. Šiuo tikslu jie pradeda lankytis sovietų pasiuntinybėje Kaune, su diplomatais veda derybas dėl pagalbos analogiškam sukilimui Vilniuje rengti. Krėvė ir jo bendražygiai tautininkai diplomatiniais sumetimais pradėjo spaudoje rašyti palankius sovie-

tams straipsnius ir ruošėsi gal net užimti valdžią, kad su sovietų pagalba sugrąžintų Vilniaus kraštą. Jiems rūpėjo jaunos valstybės strateginiai interesai, nes išlaisvinus iš Lenkijos okupacijos etnines lietuvių žemes su Gardinu ir Lyda, kurias 1920 07 12 Rusija pripažino Lietuvai suteikdama jai suverenitetą, Lietuva būtų tapusi gana nemaža valstybe. Tačiau šio Vilniaus sukilimo Krėvei, Smetonai ir Voldemarui surengti nepavyko, matyt, sovietams buvo naudingiau tarp Lietuvos ir Lenkijos laikyti konflikto židinį – Vilniaus klausimą ir taip jas valdyti. Ar ne dabar panašus konflikto židinys kuriamas, stengiantis įdiegti lenkų raidyną Lietuvos valstybėje?

Čia nukrypau į mažai žinomą istorinį kontekstą dėl to, kad kai kurie istorikai ir publicistai, iškraipydami faktus apie to laiko Krėvės veiklą, akcentuoja tik priemones – palankius sovietams straipsnius, lankymąsi jų atstovybėje, o apie tikslus – Vilniaus krašto išvadavimą iš Lenkijos okupacijos, nutyli. Kaip sako išmintis: „Neskelbiama visa tiesa, o tik jos dalis, yra didesnis melas.“

Dabarties istorikų ir publicistų tekstuose nutylimas ir toks faktas, kad okupacinė, komunistinė Mečislovo Gedvilo vyriausybė 1946 m. savo nutarimu Nr. 31A, rašytojui jau gyvenant Austrijoje, karą pabėgėlių stovykloje, atėmė iš Vinco Krėvės ir Mykolo Biržiškos akademikų vardus, nors pagal Akademijos statutą šis vardas negali būti atimamas ir paskelbė juos „Tėvynės išdavikais“ (Tėvynė – turima omenyje plačioji Sovietų imperija). Krėvės kūryba buvo uždrausta mokyklose ir bibliotekose beveik iki 1960-ųjų metų.

Norėčiau baigti savo žodį, pabrėždamas rašytojo kūrybos universalumą ir kosminį platumą cituodamas poeto Sigito Gedos „Epitafiją actekų rašmenimis“: „Krėvė mažytis dangaus ir žemės sūnus. Lenkų, jotvingių, rusų, Zaratustros, Jehovos ir Pratekabudos kareivis...“¹¹

Ir citata iš prof. Alfredo Senno (šveicarų kilmės kalbininko) paskaitos, skaitytos 1953 m. vasario 27 d. Pitsburgo universitete (JAV):

„Manau, jog Krėvė yra iškiliausias visų laikų lietuvių poetas ir rašytojas. Jo pagrindiniai varžovai dėl šio titulo galima įvardinti Donelaitį ir Maironį. Vis dėlto Donelaitį reikia atmesti dėl originalumo stokos. Jo hegzametrai imitavo trumpalaikį to meto Vakarų Europos literatūroje vyravusį stilių. Galima sakyti, jog Donelaitis rašė vokiečių poeziją lietuviškais žodžiais, praturtindamas kūrinius savo realizmu, kas skyrėsi nuo to meto vokiečių tradicijos. Donelaitis buvo didis poetas, tačiau Krėvė dar iškilnesnis. Net Maironis nusileidžia Krėvei, nors Maironis, be abejo, yra originalus pagal poemų turinį, tačiau ne pagal formą [...] Kita vertus, Krėvė sėkmingai kūrė bent dviejų žanrų – apsakymų ir dramų kūrinius; jo stilių imitavo ir kiti rašytojai. Net jei Krėvė būtų rašęs tik realistines dramas ir apsakymus, jis būtų vertas didžiausios garbės ir pripažinimo, net Nobelio premijos. Tačiau lietuvių jį pamilo daugiau dėl romantinių kūrinių [...]“¹²

Man smagu, kad su manimi XXI a. yra Vincas Krėvė – laisvos dvasios milžinas, o manyje yra jo kūrybos pasėtos laisvės idėjos.

⁸ Turčinavičius V., Išlieka tik kovojanti valia..., Lietuvos aidas, 2003-03-18, Nr. 63, p. 12. Turčinavičius V., Drąsiausias Lietuvos politinis ir karinis žygis. Kultūros barai, 2009, Nr. 10, p. 16-21.

⁹ Krėvė V., Bolševikų invazija ir liaudies vyriausybė. Vilnius, Mintis, 1992, p. 100.

¹⁰ Ten pat, p. 107.

¹¹ Geda S., Žaliojo gintaro vėriniai. Vaga, 1988, p. 111.

¹² Senn A., Worlds Literatures, Pittsburgh University Press, 1956, p. 170–184 (vertė Dovilė Šimėnaitė).

Šeima – meilės ir taikos bendruomenė

■ Atkelta iš 9 p.

Labai trumpai tariant, svarbu ne tik ką nors padaryti dėl vyresnių žmonių, bet taip pat realiai juos pripažinti bendrais projektų partneriais – mąstymo, dialogo ir veiksmų lygiu (Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio). Šventajame Rašte teigiama, kad „ir žiloje senatvėje jie neša vaisių“ (Ps 92, 15). Pagyvenę žmonės yra ir svarbi gyvenimo mokykla, gebanti perduoti vertybes ir tradicijas bei skatinti jaunąją kartą tobulėti, kuri tokiu būdu mokosi siekti ne tik savo, bet ir kitų gėrio. Jeigu senyvi žmonės patenka į situacijas, kuriose jie kenčia ar tampa nuo ko nors priklausomi, jiems reikia ne tik sveika-

tos priežiūros paslaugų ir atitinkamos pagalbos, bet, pirmiausia, juos reikia gydyti su meile. Žmogus yra sukurtas meilei ir negali gyventi be meilės. Kai meilė pasireiškia kaip visiškas savęs dovanojimas vienas kitam, papildant vienas kitą, ji negali būti siejama tik su jausmais, juo labiau negali būti laikoma tik seksualine išraiška. Visuomenėje, kur meilės ir seksualumo patirtis vis labiau laikoma reliatyvia ir trivialia, išaukštinant jos trumpalaikiškumą ir užtemdant jos esmines vertybes, reikia daug skubiau nei bet kada skelbti ir liudyti, kad santuokinės meilės ir seksualumo tiesa egzistuoja ten, kur yra visiškas savęs dovanojimas vienas kitam kartu su vieningumu ir ištikimybė (Jonas Paulius II, Apaštališkasis

paraginimas Familiaris Consortio). Ši tiesa – džiaugsmo, vilties ir gyvybės šaltinis – lieka tol Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas nesuprantamas ir nepasiekiamas, kol žmonės užsidaro tarp reliatyvizmo ir skepticizmo.

Šių dienų Bažnyčia, susidūrusi su teorijomis, laikantiomis lyties tapatumą tik sąveikos tarp bendruomenės ir individo kultūrinio ir socialinio produktu, nepriklausančiu nuo asmens seksualinio tapatumo, nepaisant tikrosios seksualumo reikšmės, nepavargsta kartoti savo mokymo: „Kiekvienas žmogus – ar jis būtų vyras, ar moteris – turi pripažinti savo seksualinį tapatumą ir su juo sutikti. Fiziniai, moraliniai ir dvasiniai jų skirtumai ir vienas kito papildymas yra skirti santuokos labai

ir šeimos gyvenimui praturtinti. Abiejų sutuoktinių ir visuomenės darba iš dalies priklauso nuo to, kaip vyras ir moteris vienas kitą papildo, kiek yra vienas kitam reikalingi ir atrama vienas kitam“ (Jonas Paulius II, Apaštališkasis paraginimas Familiaris Consortio).

Santuokinės meilės prigimtis reikalauja, kad sutuoktinių santykiai būtų stabilūs, neišardomi ir amžini. Jei to nėra, tai išskirtinės ir vienintelės meilės santykiams, būdingiems santuokos ryšiui, iškyla pavojus, sukelti didžiulį skausmą vaikams ir neigiamą atgarsį visuomenės struktūroje. Santuokinės sąjungos stabilumas ir neišardomumas neturi būti patikėtas tik atskiriems asmenims, kurie ketina ir stengiasi susituokti. Atsakomybė saugoti ir aukš-

tinti šeimą kaip svarbiausią natūralią instituciją, konkrečiai atsižvelgiant į jos esminius bruožus, tenka visai šių dienų visuomenei, mūsų bendruomenei ir mūsų Tautai.

Krikščioniškos šeimos ir visų nešiojančių visuomenės gerį savo širdyje tikslas dar kartą patvirtinti, kad „šeima yra daugiau negu vien teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas, tai – meilės ir solidarumo bendruomenė, unikalai suderinta mokyti ir perduoti kultūrinės, etinės, visuomeninės, dvasinės bei religines vertybes, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“ (Jonas Paulius II, Enciklika Evangelium Vitae; Šv. Tomas Akviniėtis, Summa Theologiae).

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Jonas Jasaitis, Antanas Kulakauskas, Vladimiras Novosadas, Jonas Puodžius, Alfonsas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.

Laikraštis internete: <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslasplus.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoj.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.